

Index Capitum & Sermon. Argum. indicans.

dam. 3. Ad vigilantiam nostram excitandam; ut peccata etiam venialia summo studio vitemus; & divina iustitia in hac vita satisfaciamus, ut à penis Purgatorii liberemur, vel ne ita diu in illis detineamur. p. 711. & seq.

In Festo S. Catharine Virginis & Martyris. Triplex corona. & triplex corona S. Catharine. 1. Fides virtute mundum vincit cum suis erroribus. 2. Christiana fortitudine vincit mundum cum suis terroribus. 3. Incorrupta virginitate mundum vincit cum suis amoribus & voluptatibus. p. 715. & seq.

In Festo Dedicationis Ecclesie. Solemnis Ecclesia Dedicatio, ejusque annua Commemoratio triplici officii nos admonet. 1. Deo gratias agendas esse, qui nos in Ecclesiam suam vocavit; 2. Nos admonet reverentia quam Templi debemus. 3. Admonet nos esse templum Dei vivi in baptismo Deo consecrata; ac proinde cavendum ne templum Dei in nobis mortali peccato polluamus. p. 721. & seq.

INSTI-

INSTITUTIONIS
CONCIONATORUM

PARS PRIMA.

SEU

PRÆCEPTA ET REGULÆ

AD PRÆDICATORES

verbi divini informandos.

CAPUT PRIMUM.

Qui verbi Dei Predicationi destinandi?

Meriti Dei prædicandi munus, quod sanctissimis viris, Prophetis, Apostolicisque à Deo commissum, ab ipso etiam Dei Filio Christo Jesu Domino nostro præstitum est, Episcoporum præcipuum esse, Sacra Synodus Tridentina censuit ac declaravit, secundum illud Apostoli ad Timotheum scribentis: *Testificor coram Deo, & Jesu Christo, qui judicaturus est vivos & mortuos, per adventum ipsius & Regnum ejus, prædica verbum*; Et illud quidem munus ipsi per se in Ecclesia sua, nisi legitime impediri fuerint, exequi debent: in aliis autem Ecclesiis per Parochos, sive iis impeditis, per alios in Civ-

1. Tim. 4.

Council Tri-
dent. Sess. 24.
De Reform.
Cap. 4.

A

tate, aut in quacunque parte Diocesis deputandos, saltem omnibus Dominicis, & solemnibus diebus Feltis, tempore autem juniorum Quadragesimæ, & Adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus. Ad sacrum illud verbi divini Ministerium assumuntur ab Ecclesia in subsidium Regulares, à summo Pontifice & Episcopis missi in vineam Domini, ut eam excolant, fructumque salutis animarum ipsi Domino referant. De quibus Concilium Provinciale Rotomagensis anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo primo celebratum, Tit. De Curatorum & aliorum Presbyterorum Officiis, Num. 41. Episcopi, inquit, subsidiarios Regulares inveniuntur, & charos habeant, atque alant, sicut coadjutores, omnesque illis factas injurias & contumelias suas esse existiment & propulsent: juniores ad studia litterarum foveant, atque conventus pro suis facultatibus, tamquam Concionatorum seminaria sustentent. Primum inter subsidarios illos Concionatores locum tenent Fratres Prædicatores, quorum Ordo ad verbi divini Ministerium institutus, & ab Ecclesia confirmatus est, quod & consilium nominis ab Honorio III. inditi ostendit. Unde cum Apostolo dicere possint singuli Ordinis illius Religiosi viri, quibus verbi talentum à Domino creditum est: *Ne mihi, si non evangelizavero, necessitas enim mihi incumbit.* Neque tamen sacrum illud munus sumere sibi debent, nisi ad illud delecti, ac Superiorum judicio destinati, Episcopi facultate, aut certe benedictione muniti sint. Conciones enim habere non possunt, ne in suis quidem Ecclesiis, nisi benedictionem ab Episcopo petierint: Neque autem ullo sanè modo eo contradicente, sive repugnante: in aliis autem Ecclesiis quæ Ordinis sui non sunt, nullo modo nisi scripta facultate ab Episcopo concessa, ut Tridentini Concilii Decreto sancitum est.

II. Maximo autem delectu verbi divini ministerium

11. Cor. 16.

Ses. 9. Cap. 1.
De Reform.

CONCIONATORUM.

Religiosis etiam viris delegandum est. Cavere igitur Superiores Regulares debent, ne illud demandent junioribus Fratibus, nisi doctrinæ & morum integritate atque gravitate conspicuis, Diaconis saltem, qui Theologici studii triennium expleverint, qui disponendæ concionis modum intelligant, dilucide distincteque rei enarrandæ rationem percipiant, benè pronuntiandi, decorèque agendi usum teneant. Sacra itaque Rhetorica præceptis exculsi sint: quamquam si acutum & fervens adsit ingenium, facilius adhæreat Eloquentia legentibus & audientibus Eloquentes, quàm Eloquentiæ præcepta sectantibus. Nec desunt Ecclesiasticæ Litteræ, etiam præter Canonem in auctoritatis arce salubriter collocatum, quas legendo homo capax, etsi non id agat, sed tantummodo rebus, quæ ibi dicuntur, intentus sit, etiam eloquio quo dicimur, dum in his versatur, imbuitur, accedente vel maxime exercitatione sive scribendi, sive dicendi; postremò etiam dicendi quæ secundum pietatis ac fidei regulam sentit. Certè cum ex infantibus loquentes non fiant, nisi locutiones discendo loquentium: cur eloquentes fieri non possint nulla eloquendi arte tradita, sed locutiones Eloquentium legendo & audiendo, & quantum assequi conceditur, imitando? Quid quod ita fieri ipsis quoque experimur exemplis? Nam sine præcepti Rhetorici novimus plurimos eloquentiores plurimis qui illa didicerunt: sine lectis verò & auditis Eloquentium disputationibus vel dictionibus, neminem. Nam neque ipsa arte Grammatica, qua discitur locutionis integritas, indigerent pueri, si eis inter homines, qui integrè loquerentur, crescere daretur & vivere. Nescientes quippe illa nomina vitiorum, quicquid vitiosum cujusquam ore loquentis audirent, sana sua consuetudine reprehenderent & caverent: sicut rusticos urbani reprehendunt, etiam qui litteras nesciunt. Quamobrem verè & germana eloquentia disci potest Sacrarum lectione Scriptu-

cc. 5. Augu.
Sinas, lib.
cc. 4. De Do.
cc. 3. Orat. Chri.
stianis, cap. 3.

cc
cc
cc
cc
cc
cc

rarum, in quibus promicat, cum sapientia velut co-
mes inseparabilis conjuncta, ut S. Augustinus osten-
dit, non solum adductis ex Apostolo Paulo exemplis,
sed etiam ex Prophetis, & ex illius potissimum libro,
qui se pastorem vel armentarium fuisse dicit, atque
inde divinitus ablatum atque missum, ut Dei popu-
lo prophetaret. Eloquentes etiam fieri possunt homi-
nes sacri, continua & assidua SS. Patrum lectione,
qui eloquentiæ laude floruerunt, quales inter Græcos
S. Gregorius Nazianzenus, qui & eloquentiæ usum
contra Julianum Apostatam Ecclesiæ vindicavit, &
S. Joannes Chrysostomus; inter Latinos verò SS. Cy-
prius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo,
Petrus Chrysologus. Legere autem imprimis juvabit
librum quartum S. Augustini *De Doctrina Christiana*,
ut qualis Ecclesiasti necessaria sit Eloquentia discat,
ejusque præceptis animus imbuatur: nec non lib-
rum *De Utilitate credendi*, quo nullum est inter
ejus Opera eloquentius.

III. Si tamen ars Rhetoricæ Fratribus nostris junio-
ribus necessaria videatur, quam fortè multi numquam
in Scholis didicerunt: (quamquam nullum in Ordinem
Prædicatorum suscipi expediret, qui annum inte-
grum in Rhetoricæ studio non posuisset) tradatur illis
Rhetorica Sacra Ludovici Granatensis. Illis etiam ad
imitandum proponantur celebres & eloquentiæ laude
florentissimi Concionatores. Sed eo in genere caveat sa-
cri suggesti candidatus, ne (quod plerique faciunt) le-
via quædam ac sæpe etiam vitiosa in eis imiteretur; sed
illa tantum quæ Sapientum judicio præclara atque egre-
gia. Verum sicut diligentissimè considerare debet,
quem è Concionatoribus qui nunc florent, aut certè
superioribus temporibus floruerunt, ad imitationem
deligat: ita maximè sibi veteres Patres proponat, quo-
rum in dicendo virtutes sectetur; *Joannis Chrysostomi*
& *Gregorii Magni* disciplinæ Moralis copiam; *Leonis*

Rom. 1. 2. 3.
Cor. 14. 16.
Amos 7. 14.
Eccl. 15. 8. S.
Augustinus,
lib. 4. De
Doctrina
Christi. Cap. 11.

Magni & Basili gravitatem; *Nazianzeni* vim; *Nys-
seni* subtilitatem; *Augustini* acumen; *Ambrosii* tem-
peratum dicendi genus; *Bernardi* dulcem devotamque
orationem; atque omnino admirabilem & divinam e-
loquentiam S. Pauli Apostoli, cui uni omnia quæ sum-
mi sunt Concionatoris & Oratoris SS. Joannes Chry-
sostomus & Augustinus tribuunt. Quamquam in eo
maximè sit imitanda Prophetarum, S. Pauli, & SS.
Patrum, quos laudat, eloquentia, ut non affectetur:
& cum agnoscat à doctis, sentiat ab indoctis, tales
res dicantur, ut verba quibus dicuntur, non à dicente
adhibita, sed ipsi rebus velut spontè subjuncta videan-
tur: *Quasi sapientiam de domo sua, id est, pectore sa-
pientis procedere intelligas, & tamquam inseparabi-
lem famulam, etiam non vocatam, sequi eloquentiam.*

IV. Caveant denique Superiores, ne turpiter distor-
tos, gibbosos, aut aliqua corporis parte insigniter de-
formes sacro prædicationis destinant Ministerio. Sol-
lent enim in Concionatore quædam corporis deformi-
tates tum offensionem, tum risum movere.

S. Augusti-
nus, lib. 4.
De Doctrina
Christiana.

Homerus
De Romanis,
lib. 1. De E-
radici. Præd-
Cap. 11.

CAPUT II.

*De Scientia Concionatoris, Librisque ab eo
legendis.*

V. IN omnis Sacræ Ecclesiasticæque Doctrinæ stu-
diis versetur Concionator necesse est. Habeat om-
nes Theologiæ notos & tractatos locos, præsertim ve-
rò quæ Christianæ Religionis veritatem demonstrant
ac tuerentur, quæ Fidei dogmata probant ac defendunt,
quæ salutis nostræ Mysteria explicant, quæ Moralis E-
vangeliæ præcepta exponunt.

VI. Scripturam sacram legat assidue, meditetur,
scrutetur; quia *Omnis Scriptura divinitus inspirata est.* 2. Tim. 3.

lis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Lectionem ejus annis singulis repetat à capite ad calcem; quod facili præstabit, si diebus singulis duo Veteris Testamenti capita, & unum Novi perlegere consueverit. Adnotet verò in adversariis, & per locos communes disponat, quæ magis animum suum affecterint, sive dogmata, sive morum disciplinam spectantia, memoriaque commendet quantum potest *Adoranda verba Scripturarum*.

VII. Sensus literalis, spiritalisque Scripturæ sacræ peritus sit Ecclesiastes, in eumque finem legat selectos Patrum, ac recentiorum Interpretem (si opus sit) commentarios.

In *Genesim* scilicet, S. Basilii Magni Homilias novem in *Hexæmeron*; S. Gregorii Nysseni libros ejusdem argumenti, & *De hominis opificio*, & librum *De vita Moysis*: S. Joannis Chrysostomi Homilias & Sermones in *Genesim*: Libros sex S. Ambrosii in *Hexæmeron*, unum *De Paradiso*, duos *De Cain & Abel*, unum *De Noë & Arca*, duos *De Abraham*, unum *De Isaac & Anima*, duos *De Jacob & Vita Beata*, unum *De Joseph Patriarcha*, unum *De Benedictiionibus Patriarcharum*. S. Augustini libros *De Genesi ad litteram*, Quæstiones ejusdem in *Genesim*, Libros *De Civitate Dei* xiv. xv. & xvi. Librum xxi. contra *Eusebium Manicheum*, & quinque priores Sermones Editionis PP. Benedictinorum Congregationis S. Mauri: S. Cyrilli Alexandrini libros septem *Glaphyrarum* in *Genesim*: B. Theodoret in eundem librum Quæstiones, quibus sensus literalis maxime illustrator. E Recentioribus verò *Pererius*, vel *Bonfrerius* in *Genesim* sufficient. Quamquam & in hunc, & in alios Scripturæ sacræ libros, *Esaii*, *Tirini*, *Menochii*, *Joannis Arianæ*, Adnotationes, Commentarii, Scholia erudita sunt & utilia ob diligentiam in sensu literalis

explicando cum brevitate conjunctam.

In *Exodum*, legat S. Augustini Quæstiones, Librum *Locutionum*, Libri XXII. contra *Fausstum* nonnulla capita, Sermones VI. VII. & VIII. Editionis Patrum Benedictinorum *Congregationis* S. Mauri: S. Cyrilli Alexandrini *Glaphyra*: B. Theodoret Quæstiones: S. Gaudentii Brixienfis Episcopi Tractatus septem. E Recentioribus verò, *Hieronymi ab Olesistro*, aut *Bonfrerii* commentarios.

In *Leviticum*, eisdem Patres; S. Hieronymi Epistolam CXXVIII. ad Fabiolam, *De vestitu Sacerdotum*: Commentarios *Hesychii* Hierosolymitani Episcopi, Tomo XII. Magnæ Bibliothecæ Patrum Lugdunensis Edit. & *Radulfi Flaviacensis* Monachi Ord. S. Benedicti, Tom. XVII. editos: E Recentioribus, eisdem Interpretes.

In *Numeros*, S. Augustinum, S. Cyrillum Alexandrinum, & Theodoretum, Homilias Origenis, & Epistolam S. Hieronymi ad Fabiolam *De xlii. Manibus*, E Recentioribus, eisdem Interpretes.

In *Deuteronomium*, eisdem.

In *Josue*, Homilias Origenis, Quæstiones S. Augustini & Theodoret. E Recentioribus, Commentarium *Andree Masii*, quamquam & *Serarium* legisse non prenebit.

In libros *Judicum*, & *Ruth*, eisdem Patres, cum *Bonfrerio*, & *Menochio*.

In *Libros Regum*, & *Paralipomenon*, legat Theodoretum: Auctorem Commentarii in sexdecim priora Libri primi Regum Capita, inter Opera S. Gregorii M. sub ejus nomine editi: S. Ambrosii Librum unum *De Elia & Jesuio*: alterum *De Nabuthæ*, & *Apologiam David*: Sermonem X. S. Augustini *De judicio Salomonis*, & XI. *De Elia*, & *Vidua Sareptana*: Angelomi Luxoviensis Monachi Commentarios in Libros Regum, editos Tom. X. Bibliothecæ Patrum, A iij

Lugd. E Recentioribus verò Interpretibus, *Mendoniam*, *Menochium*, vel *Cornelium à Lapide*.

In *Tobiam*, Librum S. Ambrosii *De Tobia*, Annotationes *Estii*, vel *Menochii* Commentarios.

In *Judith*, & *Esther*, Celadam.

In *Iob*, duplicem librum S. Ambrosii *De Interpretatione Iob* : S. Augustini Librum *Adnotationum in Iob* : & Libros *Moralium S. Gregorii Magni*. E Recentioribus sufficit *Codareus* ; Tamerli *Sanctii* & *Pinedæ* Commentaria in *Iob* æstimanda sint.

In *Psalms Davidis aliquot*, SS. *Basilium*, *Joannem Chrysostomum*, & *Ambrosium*, cujus Sermones in *Psalum CXVIII.* laudem omnem superant. In *Psalms* omnes, S. *Augustinum*, & *Theodoretum*, quorum alter litteralem, prior morale præsertim sensum feratur & exponit. E Recentioribus verò legat doctissimi & piissimi Cardinalis *Bellarmini*, vel *Generardi*, *Sinonis de Anis*, illustrissimi doctissimique *Meldensium Episcopi Benigni Bossuet*, vel etiam eruditi *Ferrandi* commentarios.

In *Proverbia Salomonis*, legat S. *Basilii M.* Homiliam XII. in principium *Proverbiorum*, *Salonii Viennensis Galliarum Episcopi Mylticam Expositionem*, editam Tom. VIII. *Bibliothecæ Patrum Lugd.* & *Venerabilis Bæde* Commentarium. E Recentioribus verò *Salazarem* vel *Baynum*, aut *Cornelium Jansenium*, *Gandavensem Episcopum*.

In *Ecclesiastem*, Homiliæ octo S. *Gregorii Nysseni*, Commentarium S. *Hieronymi*, & *Mylticam Expositionem Salonii Viennensis Episcopi*.

In *Canticum Canticorum*, Homiliæ *Origenis*, & S. *Gregorii Nysseni* : Librum S. *Ambrosii De Isaac & Anima*, ubi *Animæ* cum Verbo *Divino* conjugium continuo *Myltici illius Epithalamii* Commentario ediscit : Expositionem alteram, ex S. *Ambrosii* scriptis à *Guillelmo* quondam *Abbate S. Theodorici*, postea *Mo-*

nacho *Signiacensi* collectam, & ad calcem Tomi I. *Ambrosianorum Operum* editam ab eruditiss *Monachis Congregationis S. Mauri*. Item, Commentarios *Theodoretii*, & *Philonis Carpathiorum Episcopi*, Tomo V. *Bibliothecæ Patrum Lugd.* editos : ac S. *Bernardi Sermones*.

In *Librum Sapientie*, Commentarios S. *Bonaventurae*, *Roberti Holkot*, vel *Cornelii Jansenii*.

In *Librum Ecclesiastici*, Commentarios *Rabani Mauri* *Moguntini Archiepiscopi*. E Recentioribus, *Cornelium Jansenium Gandavensem Episcopum*.

In quatuor *Prophetas Majores*, Commentarios S. *Hieronymi* & *Theodoretii* : S. *Basilii* in sexdecim, & S. *Joannis Chrysostomi* in octo prima *Isaia* Capita, cum ejusdem *Homiliis* in illa verba, *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum*, *Homiliis Origenis*, in *Ieremiam*, Græcè & Latine editas à Doctissimo Viro *Daniele Huëtio*, *Abrincensium Episcopo* : *Paschassi Ratberti Corbeienfis Abbatis* Libros V. in *Threnos Ieremie*, Tom. XIV. *Bibliothecæ Patrum Lugd.* editos : Libros duos S. *Gregorii Magni in Ezechielem*. E Recentioribus verò legat *Maldonatum* in quatuor *Prophetas*. In *Isaiam*, legat *Forerium*, *Hieronymum ab Oleastro*, vel *Alvarezium*. In *Ezechielem*, habeat *Villalpandum* : In *Danielem* denique, *Pererium*.

In *Prophetas Minores*, Commentarios S. *Hieronymi* & *Theodoretii*. E Recentioribus, *Riberam*.

In *Libros Esdrae & Machabeorum*, Annotationes *Estii*, & Commentarios *Cornelii à Lapide*, qui in *Librorum Historicorum Veteris Testamenti* expositione præcipuâ cum laude versatus est.

His addi potest *Historia Ecclesiastica Veteris Testamenti*, nostris *Dissertationibus* illustrata.

Quod *Novum Testamentum* spectat, in *Evangelium S. Matthæi*, legat *Origenis* & S. *Hieronymi* Commentaria : Homiliæ S. *Joannis Chrysostomi* : Li-

bros S. Augustini de *Sermone Domini in Monte*, de *Consensu Evangelistarum*, & *Questionum Evangelicarum*, quibus etiam S. S. *Luca* & *Marci* loca difficilia explicantur. In *Evangelium secundum Lucam*, Libros X. S. *Ambrosii*. In *Evangelium secundum Marcum*, *Victorem Antiochenum*, & *Venerabilem Bedam*. In *Evangelium secundum Joannem*, legat *Origenem*, S. *Joannem Chrysostomum*, S. *Cyrum Alexandrinum*, *Tractatus S. Augustini*. Legat & *Sermones ejusdem S. Doctoris De Verbis Evangelii*. Item, *Catenam Auream S. Thoma*. Recentiores inter unus è multis eligatur *Jansenius Ypresensis Episcopus*, vel *Maldonatus*.

In *Acta Apostolorum*, legat *Homilias S. Joannis Chrysostomi*. E *Recentioribus*, *Lorinum*, vel *Cornelium à Lapide*, aut *Promondum*.

In *Epistolas S. Pauli*, legat *Homilias S. Joannis Chrysostomi*; *Commentarios S. Hieronymi in Epistolam ad Galatas*, ad *Ephesios*, ad *Titum*, & ad *Philemonem*. Expositionem quarundam Propositionum ex *Epistola ad Romanos*, & *Epistola ad Galatas*, à S. *Augustino* adornatam: *Commentaria Theodreti*, & S. *Thoma* in omnes *Epistolas*. E *Recentioribus*, unus sufficiet *Efius*. Addi tamen utiliter poterunt *Velasquez* in *Epistolam ad Philippenfes*, & *Tena* in *Epistolam ad Hebraeos*.

In *Epistolam primam S. Joannis*, legat S. *Augustini Tractatus*. In omnes *Epistolas Catholicas* sufficiet *Efius*, vel *Justinianus*.

In *Apocalypsim S. Johannis*, *Commentarios Andree Archiepiscopi Cesaree* in *Cappadocia*, editos *Tom. V. Bibliotheca Patrum Lugd. S. Brunonis Avenensi*, *Signini Episcopi*, editos *Tomo XX. ejusdem Bibliothecae*. *Commentarios Ruperti Tuitiensis Abbatis*, Expositionem *Berengaudi* ad calcem *Ambrosiano-rum Operum* editam: & *Ambrosii Autpertii Monachi Benedictini Libros X. Tom. XIII. Bibliothecae Pa-*

trum ejusdem Editionis. E *Recentioribus*, *Alcazarem* habeat, & *Gallicam* Explicationem Illustrissimi Doctissimi-que Praefatus *Benigni Bessuet Meldenium Episcopi*.

Ex *Heterodoxis* & alienis à *Romana Ecclesia* *Com-munione* *Commentatoribus* indicavi neminem, quod *Expositores Catholici* *Concionatoribus* sufficiant. Quis servus cibaria ab extraneo, ne dicam ab inimico Domini sui sperat? Quis miles ab infederatis, ne dicam ab hostibus Regibus, donationum & stipendium capiat, nisi plane desertor, & transfuga, & rebellis? Etiam anus illa intra tectum suum drachmam requirebat. Etiam pulsator ille vicini januam tundebat. Etiam vidua illa non inimicum, licet durum, judicem interpellabat. Nemo inde instrui potest, nude destruitur. Nemo ab eo illuminatur, à quo contenebratur. Quaramus ergo in nostro, & à nostris, & de nostro.

VIII. *Traditionum Apostolicarum* & *Ecclesiastica-rum* *notitiam* habeat *Concionator*, in eumque finem legat S. *Ignatii Martyris Epistolas septem*; utramque S. *Iustini Martyris Apologiam*; *Tertulliani Apologeticum*, *Libros De Baptismo*, *De Corona Militis*, *De Prescriptione Haereticorum*, ad *Uxorem*, &c. *Libros Origenis contra Celsum*, &c. *Epistolas S. Cypriani Episcopi* & *Martyris*, *Tractatum De Lapsis*, *Librum De Unitate Ecclesiae Catholicae*, &c. *Libros S. Optati Milevitani contra Parmenianum*. *Catecheses S. Cyrilli Hierosolymitani*: *Epistolas S. Basilii*, ejusdemque *Librum De Spiritu sancto*: *Epistolas S. Joannis Chrysostomi*, *Libros De Sacerdotio*, &c. *Epistolas S. Ambrosii*, *Librum De Mysteriis seu De Initiandis*, *De Virginitate*, *De Viduis*, *Orationes De Obitu Valentiniani* & *Theodosii Inpp.* *Librum De Excessu Sathyri fratris*, &c. *Epistolas S. Hieronymi*, *Dialogum ejusdem adversus Luciferianos*: *Libros contra Vigilantiam*, contra *Jovinianum*, & *Helvidium*, &c.

Tertullianus,
Lib. De Prae-
script. Haeret.
Cap. 12.

Epistolas *S. Augustini*, Libros ejusdem *De Civitate Dei*, &c. *S. Leonis Magni*, *S. Gregorii M.* aliorumque Pontificum Romanorum à Siricio Epistolæ; aliorumque Patrum, qui primis nominis Christiani sæculis floruerunt, Opera & Tractatus.

IX. Maxime verò versatus sit Concionator in Tractatibus Patreneticis & Moralibus, Homililiisque & Sermonibus Patrum, quales sunt *Tertulliani Libri De Penitentia*; *De Oratione*; *De Patientia*; *Ad Martyres*; *De Cultu Feminarum*; *De Jejunio*; *De Spectaculis*; *De Virginibus velandis*; &c. Libri seu Tractatus *S. Cypriani Episcopi* & Martyris *De Oratione Dominica*; *De Bono Patientia*; *De Zelo & Livore*; *De Disciplina & Habitu Virginum*; *De Mortalitate*; *De Opere & Eleemosynis*; *Clementis Alexandrini Pædagogus* tribus Libris comprehensus; *S. Basilii Libri De Baptismo*, *De vera Virginitate*, & Homiliæ diversæ: *S. Gregorii Nysseni Libri De Professione & Perfectione Christiana*, & variæ Orationes. *S. Gregorii Nazianzeni* Orationes omnes. *S. Joannis Chrysostomi Homiliæ* ad Populum Antiochenum, in *Marthæum*, in *Joannem*, in Epistolas *S. Pauli*, &c. Libri *S. Ambrosii De Officiis Ministrorum*; *De Virginibus*, *De Virginitate*, *De Institutione Virginis*, *De Penitentia*, &c. Enarrationes *S. Augustini*, in Psalmos, Tractatus in *Joannem* & Sermones; Libri *De Moribus Ecclesiæ Catholicæ*; *Enchiridion De Fide, Spe, & Caritate*; *De Continentia*; *De sancta Virginitate*; *De Bono Viduitatis*; *De Patientia*; *De Azone Christiano*; *De Disciplina Christiana*; *De Utilitate Jejunii*; *De Cantico Novo*; Sermones *S. Leonis Magni*, & *S. Petri Chrysologi*; Homiliæ *S. Asterii Amaseni Episcopi*; *S. Casarii Arelatenfis*; *S. Fulgentii Ruspensis Episcopi*; *S. Eligii Noviomensis*; *S. Maximi Taurinensis*; *S. Laurentii Novariensis* Homiliæ duæ *De Penitentia & Eleemosyna*; Tractatus *Arnoldi Abbatis Bonavali-*

lis *De Septem verbis Domini in Cruce prolatis*, &c. Orationes *S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani*, & *S. Joannis Damasceni*, nec non *S. Ildefonsi Archiepiscopi Toletani* Sermones *De Beata Virgine*. Opera omnia, præsertim verò Sermones *S. Bernardi*.

X. Ne verò ignoret Concionator Sacros Ecclesiæ Ritus, qui in Sacramentis, in Divinorum Officiorum cultu, in tota denique Ecclesiastica Ratione instituti sunt; eorumque significationes & mysteria, quorum explicatione mentes Fidelium ad pietatis studium accendantur. Eum in finem legat *Amalarii Metensis Ecclesiæ Diaconi* Libros IV. *De Divinis Officiis*; *Epistolam Alcuini De Baptismi Ceremoniis*, ad *Odovinum Presbyterum*, *Bernonis Abbatis Augiensis* Librum *De Rebus ad Missam spectantibus*; Librum *Walafriedi Strabonis De Rebus Ecclesiasticis*; *Drogonis Ollienfis Episcopi* Librum *De Divinis Officiis*, & *Horis Canonicis*; *Honorii Augustodunensis Presbyteri Gemmam Animæ*, live *De Divinis Officiis* Libros quatuor, *Odonis Cameracensis Episcopi*, & *Remigii Autisiodorensis Monachi* Expositiones in Canonem Missæ. E Recentioribus verò *Rationale Divinorum Officiorum* editum à *Durando Mimatenfi Episcopo*; *Cardinalis Bona De Rebus Liturgicis*, & *De Divina Psalmodia* Libros.

XI. Noverit item Concionator rerum in Ecclesiæ Sancta gestarum, ac memoriæ veteris & Antiquitatis Ecclesiasticæ ordinem, Summorum Pontificum & Conciliorum Decreta, Antiquos Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores legat, *Eusebium*, *Socratem*, *Sozomenum*, *Theodoretum*, *Evagrium*, E Recentioribus, *Annales Cardinalis Baronii*, vel eorum Opera qui post ipsum Historiam Ecclesiasticam illustrarunt.

XII. Casuum Conscientiæ doctrinā plenè sit instructus Ecclesiastes. Morum & virtutum Christianarum locos & rectè notos, & ordine collectos habeat. Locos

S. Carolus Borromeus, in Institut. Prædic. Parisi Dei.

item omnes sibi comparet, quibus auditorum animi commoveri atque excitari possunt ad Dei amorem, ad cælestis patriæ desiderium, ad penitentiam, ad virtutum studium, ad fugam vitiorum, ad merum divini Judicii, ad spem divinæ misericordiae, ad misericordiam caritatemque erga proximum, & ad ceteras affectiones, quæ ad cælum excitatæ, Christianas virtutes pariunt. Locos etiam illos teneat, qui passissimè usu veniunt, de divitiarum & honorum desipientia, de condonandis injuriis, de rebus adversis constanti Christianoque animo ferendis, de luxu, & immoderatis sumptibus, aliisque motum erroribus tollendis. Copiosa quasi suppellectile instructus sit doctrinarum, quibus aliquando utatur cum opus erit, tum ad coarguendum impiorum hominum audaciam, qui de Fide Catholica male sentientes, Ecclesiæ veritatem oppugnant; tum ad Ecclesiæ Dogmata rectè pièque commonstranda. *S. Augustini* Libros *De Utilitate Credendi*, & *De vera Religione*, memoriâ, quantum fieri potest, complectatur. Præcepta etiam rectè intelligat officiorum, quæ Magistratum, quæ civium, quæ seniorum, quæ adolescentum, quæ viri, quæ uxoris, quæ parentum, quæ liberorum, quæ dominorum, quæ servorum, quæ denique præcipua singulorum: ut si quando usu venerit, de illis ex præscripto Divinarum Litterarum, sanctorumque Patrum quam optime concionetur. E Recentioribus, legat *R. P. Tomassini* Sacerdotis Oratorii Libros *De Festis*, *De Jejunis*, *De Mendacio & Perjurio*. Theologiam quoque nostram Dogmaticam & Moralem legere poterit. De variis hominum statibus, omniumque statuum periculis, legat *Speculum vite humane*, editum à *Roderico* Episcopo Zamorensi, & *Paulo II.* dicatum. Sed Morum doctrinam imprimis hauriat ex Scriptura Sacra, *SS. Patrum* scriptis, summorum Pontificum Decretis, & Sacris Canonibus, & ex Secunda Secundæ Angelici Doctoris *S. Thomæ Aquinatis*.

XIII. Vim & copiam habeat similitudinum, quæ ab agricultura, vinea, semente, sole, luna, aliisque rebus ducuntur, quæ sub sensum cadant atque intelligentiam, præsertim eorum, etiam rudium, ad quos Concio habetur. Agricolis porrò & rusticis hominibus si concionabitur, plurimum ad rem proderunt similitudines ab agro, frumento, vinea, arboribus, animalibus, avibus ductæ: utiles etiam erunt, si alterius conditionis hominibus aptè accommodentur. Plurimam hujusmodi similitudinum segetem reperiet in divinis Prophetarum scriptis, in Proverbiis Salomoni, in Parabolis Evangelicis, in Orationibus *S. Gregorii Nazianzeni*, in Homiliis *S. Joannis Chrysostomi*, in Libris *Hexæmetron S. Ambrosii*, & in Catechismo *Venerabilis P. Ludovici Granatensis*.

XIV. Locos autem communes colligat & disponat, vel secundum ordinem Tractatum & Quæstionum Theologicarum *S. Thomæ*, vel secundum ordinem Alphabeti, aut alio convenienti ordine.

CAPUT III.

De Materia Sacra Concionis.

XV. **E**X Evangelio suæ Concionis argumentum summat Ecclesiastes, non aliunde, nisi vel temporis, vel Solemnitatis, vel Officii, quod peragitur, ratio, aliud aliquando exigit. Optimum autem & fructuosissimum erit, si non unam Evangelii sententiam, sed totius Evangelii, quod ea die ab Ecclesia proponitur ac legitur, seriem enarret in Homiliæ modum: ita tamen ut omnia uno argumento secundum artis regulas distributo complectatur. Ad Concionem autem contextendam alias etiam Scripturæ Sacræ sententias, Sanctorum Patrum principia, expositiones, testimonia,

& totius Antiquitatis Ecclesiasticae notitiam, locosque communes à se collectos accommodet, quibus populum ad Dei amorem, ad vitiorum fugam & horrorem, ad proximi dilectionem, ad virtutum officia, ad vitæ Christianæ instituta informet, hortetur, accendat. Epistolæ, quæ in Missa ex instituto Ecclesiæ recitata est, explicationem cum Evangelii expositione conjungere poterit, si id ferat argumentum, & absque vi, absque confusione, absque evagatione extra propositionem, aut propositionem, quas probandas sibi sumpsit, servatis demum artis regulis fieri possit. Breviter etiam ac pie Fidelibus exponet quid co die precetur Ecclesiæ solemnibus Orationibus sive Collectis.

Anniversariarum solemnitarum ac temporum Mysteria Auditoribus diligenter explanet: ut rectè ritèque instructi ab Ecclesiâ Matre, in tanta Mysteriorum celebritate non modò operibus non discordent, sed ad omnem religiosum eorum, quæ sanctè aguntur, cultum, ardentius inflammentur, uberiorumque spiritalium fructum ex rebus divinis capiant.

In Sanctorum solemnitatibus, Panegyricum Sancti, cujus festus dies agitur, pronuntiet Concionatur, vitam illius enarrans ex Actis genuinis, sinceris, probatis, aliquo præcipuarum virtutum & exemplorum delectu, quibus animos conformet in omnes benè sanctèque agendi partes.

XVI. In omni porò materia & genere Concionis, hæc verbi Dei Prædicatori cavenda monet S. Carolus Borromeus.

Ne à veteri Vulgaræque Scripturæ Sacræ Versione Latina, Sanctæ Ecclesiæ auctoritate & usu comprobata & authenticâ discedat, cum illius sententias & verba profert. Ad ejus tamen explicationem planiorem & uberiorem, Hebræici vel Græci Textus fontes, aut Versiones aliàs adhibere licet absque affectatione & ostentatione.

Ne

Ne Scripturam Sacram ad suos sensus contorqueat, contra cum sensum quem tenuit & tenet Sancta Mater Ecclesiæ, aut contra unanimen Patrum consensum. *Depositum custodiat, quod sibi creditum est, non quod à se inventum, profertens, non privat a usurpationis, sed publice Traditionis: ut cum dicat novæ, non dicat novæ.*

*Pientiss.
Lirienfis
in Compagnie
ris.*

Ne novas & contortas allegorias comminiscatur, & in medium proferat, sed eas seligat ex Scripturis sacris, & operibus SS. Patrum; caveatque Origenianas pleræque, in sensu literali minimè fundatas, immò illi planè repugnantes.

Ne Patrum, quibus summus semper honos habendus est ut Ecclesiæ columnis, ut Fidelium Magistris, ut Religionis defensoribus, sententiam temerè unquam refellat, aut eorum dissentientes opiniones referat è suggestu, si quæ sint improbables ac meritò refellendæ.

Ne denique ex illis sit de quibus S. Hieronymus: *De dignantur scire (inquit) quid Propheta, quid Apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, & ad voluntatem suam trahunt Scripturam repugnantem.*

Subtiliores quæstiones apud imperitam multitudinem ne attingat, aut Theologicis ratiocinationibus è Schola petitis, quas pauci intelligunt, Concionem impleat. Profundiores quæstiones ad salutem & ædificationem Fidelium minimè necessarias premit silentio, & Scholarum disceptationi relinquat. *Struas & sine disciplina quæstiones devitet: sciens quia generant lites, Servum autem Domini non oportet litigare.*

*2. Tim. 2.
Censel. Trid.
Sess. 5. Con-
firmat. Sicut
11. P. 1. 2.
Gregari. 21.
et Alecuandri
VII.*

Ne verbis contendat: *Ad nihil enim vile est, nisi ad subversionem audientium.* Ne de immaculata conceptione Deiparæ Virginis disputet, Pontificia Decreta vereatur, Censuras metuat, Ecclesiæ ingenio, Fideliumque pietati se accommodet.

Ne res ineptas, supervacaneas, vel parum fructuosas

B

*S. Carolus,
in Instru-
tione, verbi
Dei.*

*Concilium
Tridentinum
Sessio 4.*

fas proferat; sed eas tantum quæ dignæ Dei Templo; dignæ Christianis moribus, auribusque iudicentur, & quæ possint auditores instruere ad salutem, quæ est in Christo Jesu. Ne quidquam ab Ecclesia, ejusque Institutis, Ritibus, consuetudine, perpetuæque usu alienum dicat, quodque cum probatis Ecclesiæ Doctrinibus concidentis non sit. Ne historias ex Apocryphis Scripturis narret. Indignum enim est verbum veritatis anilibus fabulis, aut incertis historiis immisceri, & adulterari. Si quæ igitur fabulosa videbitur Sanctorum historia, ne attingatur quidem.

Concilium
Colanense,
p. 6. Cap. 11.
C. 23.

Concil. Trid.
Sess. 11. De
Reform. Cap.
9. C. Sess. 25.

S. Carolus
Borromeus.

Ethnicorum doctrinam, Poëtarum versus, Philosophorum disciplinas, etiamsi Religioni Christianæ accommodatæ videantur, frequenter non proferat, sed rare & obiter, & ubi prius Sacrarum Litterarum testimonia attulerit; & adhibita cautione quadam ac præmonitione, quod Ethnici ipsi solo rationis & legis naturæ in cordibus scriptæ lumine, veritatem & officia cognoverint, quæ Christiani Legis Evangelicæ & Fidei radiis illustrati non attendunt, negligunt vel contemnunt; acideo surrecturi sint in iudicio contra Christianos ipsos, & illos accusaturi. Potest etiam, si quando dictum aut exemplum alicujus Ethnici ac profani Autoris proferatur, cautio hæc adhiberi: *Si Poëtam, vel Philosophum, Oratorem vel Historicum profanum in sacro suggestionem citare liceret: aut quid simile.*

Ne singulares quasdam opiniones, quamvis in Scholis propugnentur, ad Concionem adhibeat.

Ne Doctores & Auctores recentiores in medium afferat. Ea est enim suggesti auctoritas, ut Scripturam

sacram imprimis, & sanctorum Patrum doctrinam requirat.

Ne sanctorum Doctorum & Patrum proluxa sententias, sed breves Latino sermone recitet. Immo præter Thema Concionis nihil proferat nisi lingua vernacula, si Eloquentiores imitari velit.

Ne profanum quidquam, ne Edicta læcælia, ut alia hujus generis enuntiet. Ne pauperem quidem elemosynæ nomine commendet, nisi Episcopi, ejusve Ministrorum auctoritate.

Ne quemquam nominatim insectetur, vel ita verbis depingat, ut de quo loquatur, facillè possit auditor animadvertere. Inter concionandum à scommatis, maledictis ac convitiis omnino abtineat; nec in ordinem ullum, aut statum, aut vitæ genus ab Ecclesia receptum invehat. Vitet pariter manifestam reprehensionem utriusque potestatis, tam Ecclesiasticæ, quàm Civilis. *Omnis enim potestas à Deo est.* & propterea eatenus honoranda, non incessenda. Sequenda Præcursoris Dominici doctrina & exemplum, qui ne milites quidem aut Publicanos à se repulit, aut usâ contumeliâ affectit, sed magis viam rectæ vivendi ostendit. Per ejusmodi enim incautam reprehensionem plebs ad seditionem magis ac rebellionem incitatur. Hanc murmur, odium, impatientia, contumacia, protervia, & detractionis libido comitantur: quin potius docendus populus est obedire Magistratibus, parere Præpositis suis, etiam dyssolis: Ac interim admonendus est, si sint Magistratus interdum vitiosi, id evenire quod Dominus regnare facit malos & hyperitas propter peccata populi. *Omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse: quodque omnis potestas à Deo sit: quod demique qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: Nisi tamen potestas expresse præcipiat, quod est contra mandatum Dei; tum enim oportet plus obedire Deo quam hominibus.*

Concil. Colon.
p. 6. Cap. 11.
C. 18.

1. Petri 2.

Job. 14. Præ-
cept. 11. 1. 1.
1. Reg. 23.

Ne vitii exagrandis quasi furenter iratus, excandescat nimis: sed in eo genere, in omnique admonitionis atque exhortationis officio, cum benevolentiam & caritatem Auditoribus suis ostendat atque adeo præstet, quæ parens liberos amplectitur, assidueque secum reputet quod Apostolus scripsit: *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.*

Gal. 4. 19.

CAPUT IV.

De Forma Concionis, & Eloquentia.

XVII. **M**ateria Concionis cum sibi paraverit Concionator, ita illam disponat, ut Oratorie illius partes, quatenus vel Evangelii, vel rei alterius de qua dicturus est, ratio patitur, nulla desiderentur, præsertim quæ illustriores sunt, quæque ad commovendum pertinent. Concione ita partiatur, ut auditores omnia & facile percipiant, & memoriæ teneant, quod majorem inde fructum capere ac referre possint. Quamvis Evangelium integrum in modum Homilia tractet, quod (ut dixi) maxime optandum, & in quo maxime entendum est, omnia tamen quæ dicturus est, revocet ad duo vel tria capita seu propositiones, non disparatas, sed connexas, & ex eodem principio seu argumento generali ductas, cujus unitas partes omnes Concionis complectatur. Subdivisiones raræ sint, & si quando fiant, intelligantur potius ab auditore, quam à Concionatore exprimentur, & affectentur: Naturales sint, non contortæ; probationes ejusdem propositionis, potius quam propositiones novæ videantur.

XVIII. Duplex Exordium artis regulæ non patitur. In primo itaque & unico Exordio, quod ante Salutationis Angelicæ recitationem pronuntiatur, Con-

cionis argumentum proponatur, & partitio fiat. Ita ut implorato Virginis Deiparæ patrocinio, primam Concionis partem aggregiatur Ecclesiastes.

XIX. Deceat primum, deinde moveat. Cum enim duas sint hominis facultates principes, intelligentia & voluntas, primam illuminare doctrinâ, alteram debet Eloquentia flexuâ, adhibitis locis moralibus ad pias affectiones excitandas apud commovere. Verborum ac sententiarum figuris Concione exornet, adhibito quidem, sed minime affectato artificio. Suspicio enim artificii imminuit Oratoris auctoritatem, & orationis fidem. Det porro operam, ut quemadmodum per singula corporis membra sanguis diffunditur; ita in omnibus Concionis suæ partibus quædam insint quæ ad commovendum valeant. Ita dicere debet Orator ut deceat, ut delectet, ut flectat. Docere, necessitatis est, delectare suavitatis, flectere victoriæ. Docendi necessitas in rebus est constituta, quas dicimus; reliqua duo in modo quo dicimus. Qui ergo dicit, cum docere vult, quamdiu non intelligitur, nondum se existimet dixisse quod vult ei quem vult docere. Quia etsi dixit quod ipse intelligit, nondum illi dixisse putandus est, à quo intellectus non est: si verò intellectus est, quocumque modo dixerit, dixit. Quod si etiam delectare vult eum, cui dicit, aut flectere, non quocumque modo dixerit faciet, sed interest quomodo dicat, ut faciat. *Sicut est autem, ut teneatur ad audiendum, delectandus auditor, ita flectendus ut moveatur ad agendum. Et sicut delectatur si suaviter loquaris, ita flectitur si amet quod polliceris; timeat quod minaris; oderit quod arguis; quod commendas, amplectatur, quod dolendum exaggeras, doleat; cum quid letandum prædicas, gaudeat; misereatur eorum, quos miserandos ante oculos dicendo constituis; & quicquid aliud grandi eloquentiâ fieri potest ad commovendos animos auditorum, non quid agendum sit ut sciunt, sed ut agant quod agendum esse jam sciunt.*

S. Augustinus
lib. 4. De
Doctrina Chri-
stiana Cap. 11.

Prorsus hæc est in docendo eloquentia, quæ sit dicendo, non ut libeat quod horrebat, aut ut fiat quod pignabat, sed ut appareat quod lacerbat. Quod tamen si fiat initiavimus, ad paucos quidem studiosissimos solum pervenit fructus, qui ea quæ discenda sunt, quamvis abjectè inculcèque dicantur, scire desiderant. Quod cum adepti fuerint, ipsa delectabiliter veritate palcantur: Bonorumque ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prædestinat clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando mihi quæramus, nisi patere quod clausum est? Sed quoniam inter se habent nonnullam similitudinem rescentes atque discentes, propter falsitatem plurimorum, etiam ipsa, sine quibus vivi non potest, alimenta condenda sunt.

S. Augustinus
nov. lib.
de mag. Cap. 12.

Propter eos igitur, quibus fastidientibus non placet veritas, si alio quocumque modo nisi eo modo dicatur, ut placeat & sermo dicentis, datus est in eloquentia non parvus etiam delectationi locus. Quæ tamen addita non sufficit duris, quos nec intellexisse, nec docentis eloquentis delectatos esse profuerit. Quid enim hæc duo consentiant homini, qui & consuetur verum, & collaudat eloquium, nec inclinat assensum, propter quem solum cum aliquid suadet, rebus quæ dicuntur investigat dicentis intentio? Si enim talia docentur, quæ credere vel nosse sufficiat, nihil est aliud eis consentiente, nisi consueti vera esse. Cum vero id docetur quod agendum est, & ideo docetur ut agatur, frustra persuadetur verum esse quod dicitur, frustra placet modus ipse quo dicitur, si non ita discitur ut agatur. Oportet igitur eloquentem Ecclesiasticum, quando suadet aliquid quod agendum est, non solum docere ut instruat, & delectare ut teneat, verum etiam flectere ut vincat. Ipse quippe jam remanet ad confessionem flectendus eloquentia granditate, in quo id non egit usque ad ejus confessionem demonstratam veritas, adiuncta etiam suavitatis dilectionis.

XX. Ad hæc tria, id est, ut doceat, ut delectet, ut flectat, etiam tria illa videtur pertinere voluisse Romani Auctor Eloqui, cum dixit: *Is igitur erit eloquens, qui poterit parva summis, modica temperatè, magna granditer dicere*: Tamquam si adderet illa etiam tria, & sic explicaret unam eandemque sententiam, dicens: *Is erit igitur eloquens, qui ut doceat, poterit parva summis; ut delectet, modica temperatè, ut flectat, magna granditer dicere*. Hæc autem tria ille, sicut ab eo dicta sunt, in causis forensibus posset ostendere: non autem in Ecclesiasticis quaestionibus, in quibus huiusmodi quem volumus informare sermo versatur. In illis enim ea parva dicuntur, ubi de rebus pecuniariis iudicandum est; ea magna, ubi de salute ac de capite hominum; ea verò ubi nihil horum iudicandum est, nihilque agitur ut agat sive decernat, sed tantummodo ut delectetur auditor, inter utrumque quasi media, & ob hoc modica, id est moderata. In istis autem nostris, quandoquidem omnia, maxime quæ de superiore loco populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariam, sed æternam referre debemus, ubi etiam cavendus est æternus intentus, omnia magna sunt quæ dicimus; usque adeo ut nec de ipsis pecuniariis rebus vel acquirendis vel amittendis parva videri debeant quæ Doctor Ecclesiasticus dicit, sive sit illa magna, sive parva pecunia. Neque enim parva est iustitia, quam profecto & in parva pecunia custodire debemus, dicente Domino: *Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est*. Quod ergo minimum est, minimum est: sed in minimo fidem esse, magnam est. De iudiciis certe secularibus granditer dicit Apostolus, quæ tamen res minime sunt: Corripit, increpat, exprobat, minatur, animique sui affectum crebra & aspera vocis mutatione testatur, propter iustitiam, caritatem, pietatem, quæ nulla sobria mente dubitante, etiam in rebus quam libet parvulis magna sunt. Calix aquæ frigide res minima

Cicero, lib.
De Oratore.

S. Augustinus, lib. 4.
De Doctrina
Christiana,
Cap. 17.

Luc. 16, 10.
1. Cor. 4, 1.

Matt. xii. 41.

atque vilissima est: Non ideo tamen minimum aliquid atque vilissimum Dominus ait, quod eum qui dederit Discipulo ejus, non perdit mercedem suam. Nec verò quando Concionator ea de re sermonem habet, parvum aliquid debet existimare se dicere; & ideo non temperatè, non granditer, sed submisè sibi esse dicendum: Nonne si congruè dicat, tamquam de illa aqua frigida quardam flamma debet erumpere, quæ etiam frigida hominum pectora, ad misericordiæ opera faciendâ, spe cælestis mercedis accendat?

S. Augustinus, lib. 4. De Doctrina Christiana, Cap. 19.

Et tamen cum Concionator debeat rerum dictor esse magnarum, non semper eas debet granditer dicere, sed submisè cum aliquæ docetur; temperatè, cum aliquid vituperatur sive laudatur: cum verò aliquid agendum est, & ad eos loquimur qui hoc agere debent, nec tamen volumus, tunc ea quæ magna sunt, dicenda sunt granditer & ad flecendos animos congruenter. Et alio quando de una eademque re magna, & submisè dicitur, si docetur, si prædicatur, si prædicatur, & granditer, si aversus inde animus ut convertatur, impellitur. Quid enim Deo ipso majus est? Numquid ideo non dicitur? Aut qui docet unitatem Trinitatis, debet nisi submissa disputatione agere, ut res ad dignoscendum difficilis, quantum datur, possit intelligi? Numquid hic ornamenta, & non documenta quaruntur? Porro cum laudatur Deus sive de se ipso sive de operibus suis, quanta facies pulcræ ac splendidiæ dictionis oboritur ei, qui potest quantum potest laudare; *Quem nemo convenienter laudat, nemo quomodoque non laudat?* At si non colatur, aut cum illo, vel etiam præ illo quacumque creatura colatur & diligatur, quantum hoc malum sit, atque ut ab hoc malo avertantur homines, debet granditer dici. Summissa, temperata, grandisque dictionis exempla S. Augustinus affert ex Apostolo Paulo, ex SS. Cypriano & Ambrosio desumpta: sed grande dicendi genus hoc maximè dislare à temperato

observat, quod non tam verborum ornatibus comptum est, quam violentum animi affectibus. Nam capit etiam eloquentiæ ornamenta pene omnia; sed si ea non haberit, non requirit. Fertur quippe impetu suo, & elocutionis pulcritudinem, si occurrerit, vi rerum rapit, non cura decoris assumit. Satis enim est ei propter quod agitur, ut verba congruentia, non oris eligantur industria, sed pectoris sequantur ardorem. Nam si aurato geminatoque ferro vir fortis armetur, intentissimus pugna, agit quidem illis armis quod agit non quia pretiosa, sed quia arma sunt: idem ipse est tamen & valet plurimum, etiam cum rimanti telum ira facit.

XXI. Cum autem eloquentiæ universale sit officium, in quocumque genere dicere aptè ad persuasionem; finis autem id quod intenderis persuadere dicendo; in quocumque trium generum dicit quidem Eloquens Concionator aptè ad persuasionem; sed nisi persuadear, ad finem non pervenit eloquentiæ. Persuadet autem in submissò genere vera esse quæ dicit: persuadet in grandi, ut agantur quæ agenda esse jam sciuntur, nec aguntur: persuadet in genere temperato, pulchrè ornatèque se dicere: quod sine nobis quid opus est? Appetant cum qui linguæ gloriantur, & se in panegyricis talibusque dictionibus jactant, ubi nec docendos, nec ad aliquid agendum movendos, sed tantummodo est delectandus auditor. Nos verò illum finem referamus ad alterum finem, ut scilicet quod efficere volumus, cum granditer dicimus, hoc etiam isto velimus, id est, ut bona morum diligantur, vel devitentur mala; si ab hac actione non sic alieni sunt homines, ut ad eam grandi genere dictionis urgendi videantur: aut si jam id agunt, ut agent studiosius, atque in eo firmiter perseverent. Ita fit etiam ut temperati generis ornatu, non jactanter, sed prudenter utamur: Non ejus sine contenti quo tantummodo delectetur auditor, sed hoc potius agentes, ut etiam ipso ad bonum, quod persuadere volumus, adjuvetur.

S. Augustinus, lib. 4. De Doctrina Christiana, Cap. 19.

XXII. Ab his *S. Augustini* regulis ac præceptis longè recedunt Concionatores illi, qui delectandis duntaxat auditoribus dant operam, adulteris similes, qui voluptatem querunt, non prolem; adulterantes verbum Dei; vel qui præclaris virtutum ac vitiorum picturis & imaginibus inanis eloquentiæ fūco adumbratis, descriptionibus luxuriante eloquentiā elaboratis, antithesibus studiosè quæsitis & ordinatis, mentem delectant, & phantasiā commovent unam, non cor atque voluntatem. Quod quidem vitium inde oriri existimo, quòd facultates Concionatoris cum cognatis auditoris facultatibus colloquantur; phantasia cum phantasia, mens cum mente; cor seu voluntas cum corde seu voluntate. Unde Concionator, cujus mens illuminata quidem est, & phantasia commota, cor verò durum, & piis affectionibus destitutum, phantasiā auditorum excitat, mentem erudit, cor verò ac voluntatem minimè commoveret.

XXIII. Falluntur sanè oppidò, qui Concionatorem ideo granditer dicere putant, & ad animos commovendos congruenter, si dicenti crebrius & vehementius acclamatur: hoc enim & acumina submissi generis, & ornamenta faciunt temperati. Grande autem genus plerumque pondere suo voces premit sed lacrymas exprimit. Id sibi experimento probatum, *S. Augustinus* commemorat. Cum scilicet Cæsares Mauritaniæ populo è suggestu dissuaderet pugnam civilem, vel potius plus quam civilem, quam *Cæterviam* vocabant; neque enim cives tantum modo, verum etiam propinqui, fratres, postremò parentes ac filii, lapidibus inter se in duas partes divisi, per aliquot dies continuos, certo tempore anni solemniter dimicabant, & quisque ut quemque poterat occidebat: Egit quidem *S. Augustinus* granditer, quantum valuit, ut tam crudele atque inveteratum malum de cordibus & moribus eorum avelleret, pelleretque dicendo: Non tamen egisse aliquid se putavit, cum

2. Cor. 4.

S. Augustinus, lib. 4. De Doctrina Christiana, Cap. 24.

eos audiret acclamantes, sed cum flentes videret. *Acclamationibus* quippe se doceri & delectari, flentibus autem lacrymis indicabant. Quas ubi aspexit, immanem illam consuetudinem à patribus & avis, longèque à majoribus traditam, quæ pectora eorum hostiliter obsidebat, vel potius possidebat, devictam, antequam re ipsa id ostenderent, credidit. Moxque sermone finito, ad agendas Deo gratias corda atque ora convertit.

XXIV. Concionem instruat atque exornet Ecclesiastes, non verborum vel lectissimorum inani sonitu, & sermone nimis elaborato, & pene calamistrato ac fucato, quo nihil instructuolius esse potest, sed gravi, plenoque luce sanctæ doctrinæ, ac referro disciplinæ, quæ verè Christiana præliantque sit ad salutem. Scripturæ Sacræ locutionibus & verbis utatur, quantum posset, quibus vim convertendi animas Deus indidit; non verbis hominum, sed verbo Dei, verbo crucis, verbo quod instar gladii ex utraque parte acuti pergit usque ad divisionem spiritus & animæ. *Non Doctorem verbis serviat, sed verba Doctore.* Hoc est enim quod *Apostolus* ait: *Non in sapientia verbi, ut non evacuatur crux Christi.* Et, *Non in persuasibilibus humana sapientia verbi, sed in ostensione spiritus & virtutis.* Et, *Noli verbis contendere: ad nihil enim utile est nisi ad subversionem audientium...* Verbis enim contendere, est non curare quomodo error veritate vincatur, sed quomodo tua dictio dictioni præferatur alterius. Adsit orationi quoddam decus non appetitum, sed quodammodo naturale: periodorum numerositas nec omnino prætermittatur, nec affectetur. Nam cavendum est ne divinis gravibusque sententiis, diem additur numerus, pondus detrahatur. Ut enim formæ naturalis decor neglectus, minimèque fucatus, ac penè inornatus, sæpe movet vehementius sensus & animos: sic magis valet ad sanctas affectiones in animis auditorum excitan-

S. Augustinus, lib. 4. De Doctrina Christiana, Cap. 24.

1. Cor. 1.

17. Cap. 24.

cc. Tim. 2.

cc.

S. Augustinus, lib. 4. De Doctrina Christiana, Cap. 24.

das naturalis & minime fucata eloquentiæ pulchritudo.

XXV. Memoria cuncta ita mandare studeat Concionator, ut fugiat tamen memoriæ ostentationem: Nec verbis ita illam adstringat, ut nisi occurrerint, alia sufficere non possit ad res ipsas congruè proprièque exprimendas, quas excogitavit, digessit, exornavit.

XXVI. Caveat Concionator ne rerum multitudine dicendarum gravet auditores, aut sermonis prolixitate sit ipsis fastidio. Cum & grandis animi fervor prædicanti adest, & multiplex tractandorum materia memoria non deest, facundie quoque possibilitas & ornatus necessitati superest, penset eorum qui tacite audiunt imbecillas vires, meliusque fore ut pauca & gratè suscipiantur, quam innumera ex quibus nulla retineantur: finemque facere non differat, ut rursum cum sermonem facturum est, alacres eos, non fastidiosos inveniat. Monitum est venerabilis Guiberti Novigentini Abbatis, in Tract. Quo ordine sermo fieri debeat?

XXVII. In fine concionis, utatur Epilogo, quo partes ejus & præcipua capita breviter repetat, præsertim quæ morum ædificationem, & actionem spectant, Concionem denique concludat brevi precatione, & gratiarum actione, quâ absolurâ, populoque cum benedictione dimisso, nisi Dioecæsanus adsit Episcopus, aut alter cum ejus licentiâ Pontifex ritu solemnibus celebrans, à quo benedictionem sibi ac auditoribus impartiri supplicabit: paululum de suggestu ad Altare conversus, genibus flexis tacitus orabit; auditoresque aliquando monebit ut pariter orent, gratiamque à Deo postulent necessariam ad morum emendationem, ad fugam vitiatorum, ad victoriam temptationum, ad virtutum amorem & exercitationem.

CAPUT V.

De Concionatoris officio in instituendis Fidelibus ad sanctissimum sacramentorum usum.

XXVII. **C**um nihil Christiano populo utilius esse possit, quàm scientia & rectus usus sacramentorum, quæ sunt fontes salvatoris, instrumenta salutis, gratiæ vasa, morborum spiritualium phar-maca, pignora immortalitatis: accuratè doceat Concionator, quàm religiosè, quàm piè, quàm humiliter ad illa sit accedendum.

XXVIII. De baptismo cum loquatur, cætera cum exposuerit quæ ex Concilii Tridentini Catechismo sapienter præscripta sunt, tum in eo præcipuè versabitur, ut depravatos Fidelium mores exagitet, qui sponsiones in baptismo Deo factas violare non dubitent; & carni, mundo, pompisque ejus, & Satanae, illiusque operibus vivant, Deo autem mortui sint, cui uni debent vivere.

XXIX. De Confirmationis sacramento cum sermonem instituer, divina illa dona commendabit, quæ Deus hoc Sacramentum ritè sanctèque suscipientibus impartitur. Tum ostendet quàm sollicitè, quantaque religiosi animi præparatione Fideles ad illud suscipiendum convenire, filiosque suos disponere ac offerre debeant. Exponet præterea cui sint usus septem illa Spiritus-Sancti dona: & ad illorum officia rectè obeunda auditores hortabitur. Arguet denique negligentiam Christianorum in iis obtinendis & accipiendis; cum in quærendis terrenis opibus tam diligentes sint & solliciti.

XXX. Pœnitentiæ & sanctissimæ Eucharistiæ frequentationem fructuosissimam esse, & maximè commendandam, Scripturæ sacræ testimoniis, omnique

*S. Carolus
Borromeus,
in Institut.
Prædic. verbi
Dni.*

Gennad.

argumentorum genere comprobabit; & ad frequentetiam eorum usum Fideles vehementer hortabitur, illudque identidem inculcabit: *Qui longè est à Sacramentis quibus est redemptus, longè sit à salute quam fuerat consecutus.* Sanctissimam illam consuetudinem concionando instaurare studeat, ut populus Christianus, sin minus omni die Dominica, saltem semel singulis mensibus peccata confiteatur, & ad sacram Eucharistiæ communionem accedat: In Quadragesima verò & in Adventu Domini, singulis Dominicis id faciat, quod antequam Fidelium pietatis est.

XXXI. De Sacramento Extremæ Unctionis dicat accuratè, præsertim cum de Christiana præparatione ad mortem concionem habebit. Qua in tractatione Fideles doceat, ut quando in gravem ac periculosum morbum incidunt, ipsi statim tum Pœnitentiæ & sanctissimæ Eucharistiæ Sacramenta, tum hoc Extremæ Unctionis, quod pœnitentiæ supplementum & consummatio est, opportuno tempore petant, & præsertim cum integra mente sunt. Doccat vim Sacramenti, ex quo solatium ingens illis asseret; cum viderint nullum sibi spiritale remedium deesse in sanguine Christi, quod Mater Ecclesia adhibet ad filiorum salutem: Nihilque omnino prætermittat, quod in eo argumenti genere conducere valeat ad spem in Deum excitandam.

S. Cædus
Barroviensis.

XXXII. De Ordinis Sacramento, cum tempus postulat, diligenter agat Concionator. Quo in genere, cum cætera commemoret, quæ in Concilio Tridentini Catechismo habentur: tum Clericorum vitæ instituta, munerisque partes ac functiones. Quam ab omni labe puros eos esse oporteat: quam à perturbationibus alienos: quam continentibus, temperantibus, sobriis: quam spiritualis vitæ studiosos: quam omni virtutum exemplo præstantes: quam imprimis caritatis, quæ omnium virtutum mater est, & *vinculum perfectionis*, amantes: quam expertes cupiditatis & avaritiæ, quæ radix est

omnium vitiolorum, & caritatis venenum: quam divini cultus zelo accensos: quam salutis Animarum studio flagrantibus: quam doctos, omnisque disciplinæ sanctæ peritos: quam liberales in elemosynis erogandis, qui præsertim uberes fructus ex beneficiis Ecclesiasticis percipiunt: quam hospitales: quam benignos salutaribus consiliis dandis: quam munificos ac promptos in omni spiritali dono, opereque misericordiæ: quam diligentes & sollicitos in omni Ordinum suorum functione. Hæc omnia piè, doctè, sapienter ita explicet Concionator, ut populus ad honorem & observantiam debitam iis, qui in Ecclesiasticis Ordinibus constituti sunt, exhibendam accendatur.

Id argumenti genus nactus, Fideles doceat officia erga Clerum. Quanta reverentia & obedientia debeatur Romano Pontifici, Christi Domini in terris Vicario, omnium Christianorum Patri & Doctori, quam ferventer pro eo orandum, cui sollicitudo omnium Ecclesiarum incumbit. Quam magnus honor tribendus sit Episcopo, ut Apostolorum successori, ut patri, ut pastori, ut animarum totius Diocesis Rectori. Quanta sit sacerdotii dignitas, demonstret: qua reverentia, quo honore populus Sacerdotes prosequi debeat, præsertim Parochos, qui curatores sunt Animarum, pastores, parentes spirituales, quique paternæ sollicitudine populi salutem, spiritualibusque commodis invigilant. Ostendat quam grato propterea animo, quam pia liberalitate, quam fideliter decimas, primitias, aliasve jure aut pia consuetudine debitas subventiones illis solvere debeant: quam propensa voluntate eorum cohortationibus, monitis, præceptisque obtemperare. Quam frequenter, cum necesse fuerit, eos adire, ut ab ipsis salutaria consilia petant. Quam sæpè, præsertim diebus Dominicis Festisque ad Parochialem Ecclesiam convenire, Missæ Parochiali interesse, divinarum literarum commemorationi, ut sanctis animabus fides pascatur,

*Tertullianus,
in Apolog.*

*S. Carolus
Borromæus.*

*Proverb.
19. 14.*

Ipse erigatur, caritas accendatur, & ad omnem bene recteque agendi disciplinam celestium preceptorum inculcatione salutariter erudiatur; ubi exhortationes, castigationes, & censura divina; ubi egenis alendis spontaneæ sunt oblationes, quasi deposita pietatis. Populum denique hortetur Ecclesiastes, ut statis illis quatuor anni temporibus, & privatim in suis quisque ædibus, & publice in Ecclesia oret pro iis qui Sacramento Ordinis initiantur, ut Deus dignos Ecclesiæ suæ Ministros efficiat.

XXXIII. De Sacramento Matrimonii tractans Concionator, vim illius doceat ac sanctitatem. Moneat quam religiosa præparatio sit incundum. Contrahentes ad orationem hortetur *Tobia* exemplo, nec non ad jejunium; tum ad Confessionem & Communionem, atque matrimonium contrahant. Instruat imprimis Fideles quo animo nubendum: quo in genere multa disferet de Christiana filiorum educatione. Admoneat ut videant cui nubant in Domino: Deum precantur ut rectè nubant, ut eos in eligenda uxore dirigat, quæ sit secundum cor ejus: nam proprium donum Dei est uxor bona & prudens: munus similiter Dei vir probus & timens Deum. Ut in re tanti momenti parentum consilium adhibeant: quod lex naturalis humanaque suadet, & sacrarum literarum exempla docent. Ut rationem habeant ætatis, conditionis, ac morum: ut dotis magnæ loco virtutem censeant. Virginitatis supra matrimonium excellentiam ac meritum commendat: qui tamen continere non possunt, melius esse doceat ut nubant, non ad laxandam, sed ad restringendam firmandamque concupiscentiam: qua data opportunitate, de conjugali castitate disserat. In id verò præcipue incumbat, ut si quæ morum corruptelæ nuptiis celebrandis ex depravato usu adhibentur, radicitus extirpentur; ut saltationes, choriæ, cyathorum confractioes, vocum à profano Gentilium more non abhorrentium strepitus in viis pleicisque; ac præterea fascinationes & veneficia in his impediendis.

CAPUT

CAPUT VI.

De Concionatoris officio in vitiis perpetuò reprehendendis, pravisque consuetudinibus è medio tollendis.

XXXIV. **Q**uod *Jeremia* Propheta à Domino dictum est, id sibi dictum reputet Concionator: *Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super Gentes & super Regna, ut evelas & destruas, & disperdas & dissipes, & ædifices & plantes.* Cooperator sit Christi ad destruendum corpus peccati, ad cupiditates, pravæque consuetudines evellendas & abolendas. Vicia potu ac peccata quæ perpetuò reprehendit, ac destruere studiis omnibus & zelo ferventiore conabitur, hæc frequentiora sunt: Detestabile blasphemæ scelus, ac nefaria maledicta, quæ in Deum, Sanctosque evomuntur: superstitiones, auguria, divinationes, veneficia, cantiones, & cætera istius generis, quibus castissimus Dei cultus violatur: Dierum festorum violatio: Immodestus ac irreligiøsus quorundam accessus ad Tempia Deo dicata; impura in illis, aut in eorum atris & cœmeteriis conversatio, ac nequaquam cum pietatis Christianæ rationibus conveniens, præsertim cum Divina celebrantur. Nefarium rei familiaris cum alterius injuria parandæ atque augendæ studium, pecuniæ congerendæ sitis, & omnis avaritia: Tor contractuum genera, in fraudem legis uluram omnem prohibentis excogitata: Litium & controversiarum immoderatum studium, ex una cupiditate profectum: Improbitas illorum, qui causas iniquas defendunt: Avaritia & negligentia illorum, qui lites protrahunt: Nequitia il-

Jerem. 1. 9. 10.

*S. Carolus
Borromæus,
in Instruct.
Prædic.
Verbi Dei.*

C

lorum, qui litibus jurgisque odia & inimicitias alunt; Malitia præterea quorundam, qui velut hirudo, litigantium, omni litigandi arte immoderatos sumptus exhauriunt: Calumnix, quæ passim in foro versantur; adulterii, stupra, incesta, fornicationes, comessationes, ebrietates, cæteraque opera carnis: Impia licentia falsi testimonii diceudi, aut falsò jurandi, etiam in re aut vita cuiuscumque tenenda. Nec verò satis putet universè generatimque peccatum & vitium reprehendere; sed ad species, præcipuasquæ actiones descendat: quò rectius auditores peccata cognoscant, multoque cautius fugiant.

XXXV. Et quoniam plerique sunt, qui certis vulgaribus argumentationibus, Disciplinæ Christianæ repugnantibus utuntur ad peccatorum excusationem; de industria aliquando, prout usu venerit, Concionator piè doctèque ostendat, quàm graviter & infelicitè isti vanæ argumentationis atque opinionis humanæ errore decepti, à via salutis aberrant. Atque ii quidem alii sunt qui honorum studiis & ambitioni ferviunt, propterea quòd & Mundo, & propinquis satisfaciendum putent. Alii angustiam illam vivendi viam ad Evangelii præscriptum minimè tenent, quia communem vitæ consuetudinem secularium hominum amplectendam arbitrantur. Alii pietatis opera multa aspernantur, quoniam aniculae exercitationes illas potiùs esse existimant, quàm virorum. Sunt qui à perfectiori vitæ ratione, atque à frequenti Sacramentorum usu se subtrahunt, aliosque abducunt, quòd sine eo diligentiori pietatis studio Christianus homo salutem consequi possit. Sunt qui peccata excusent adolescentiæ ac juventutis nomine, vel aliam causam prætexant, ut temperamentum, paupertatem, societatem, statum & conditionem. Atque ita quidem multi agere pergunt, falsis vulgi opinionibus, ineptisque argumentationibus delusi, quæ à Concionatore

S. Carolus
Barrow.

acertimè coarguenda, & studiosissimè refellenda sunt.

XXXVI. Publicorum peccatorum illecebras, quas homines pravæ consuetudinis errore decepti pro nihilo ducunt, Concionator perpetuò reprehendat, atque in summum odium adducere conetur, ostendatque quàm graviter Deum offendant, quàm multa mala, quin etiam publicæ calamitates inde oriantur, Deo ultionum iusto iudice & in hoc & in futuro sæculo penas exigente.

S. Carolus
Barrow.

Spectacula, ludos, ludicrasque res istius generis, comediarum compositionem, exhibitionem, frequentationem, scenicas omnes & histrionicas actiones, quæ ab Ethnicorum moribus originem ducunt, Christianæque disciplinæ adversantur, perpetuò detestetur, execretur, ductis argumentis ex scriptis Tertulliani, S. Cypriani Martyris, S. Joannis Chrysostomi, Salviani Massiliensis Presbyteri, aliorumque Patrum.

Choræas, saltationes, ac tripudia, quibus mortificæ cupiditates excitantur, è suggestu graviter reprehendat insecteturque. Omnem in muliebri vestitu luxum, caudatas vestes, superbum ornatum, deformem illam capitis orandi speciem, & compositionem ostentatitiam, imò potiùs nundinatitiam, muliebres fucos ac pigmenta, pectoris, colli, brachiorum nuditatem, cæteraque ad mollitiem, atque adeo ad libidinis incitamentum fœdè excogitata, omni persuasione vi, & argumentorum quasi telis oppugnet: quæ plurima subministrant SS. Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus.

Effusam etiam virorum impensam, & omnem intemperantiam, quæ ad barbararum Gentium, à fide alienatum mores tam prope accedit, omni studio & ardore sancto coarguat. Servorum, quorum opera nulla est, neque domi, neque foris, multitudinem inutilem ac desidem dissuadeat. Epulas illas sumptuosas, & co-

S. Carolus
Barrow.

messationes immoderatas, omnis intemperantia, libidinis, aliorumque vitiorum illecebras reprehendat, increpet. Omnem aleam, omnemque ejus generis ludum, unde jurgis, furto, maledictis, ac aliis malis, maleficiisque quasi fores aperiantur, graviter objurget atque exagitet. Eorum etiam peccatum infectetur, qui aedes suas ad ludum aleatorum exponunt. Multorum denique otiosam vitam ac voluptariam, ita facile peccatis expositam, imò perpetuum peccati occasionem, sepiissime reprehendat.

*S. Carolus
Borromeus.*

XXXVII. Cum ad conciones habendas aliquod Prædicator Evangelicus venerit, ab Episcopo, vel à Parocho, aliove Ecclesiæ Rectore, accuratè illius loci morum corruptelas & pravæ consuetudines conquirit: quas ut occasio feret, verborum vi & sententiarum pondere, & imprimis Sacræ Scripturæ testimoniis & exemplis ita infectetur, & funditus extirpet Deo juvante: eas etiam consuetudines, quæ etsi per se malæ non videantur, occasionem tamen præbent peccandi.

CAPUT VII.

De Concionatoris officio in excolendis virtutibus.

XXXVIII. **N**on modò vitia destruere, sed & Dei Templum spiritale in auditoribus edificare; non solum evellere cupiditatem, sed & inserere & rigare virtutem, Concionatoris Evangelici munus est: quamvis neque qui plantat, neque qui rigat sit aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Quemadmodum autem in vitis dissuadendis non universè dumtaxat, sed speciatim singulas partes vitiosasque actiones persequi debet Concionator: ita Christianas virtutes earumque præcipua officia exponere,

1. Cor. 3. 7.

non modò in universum, sed sigillatim ac diligenter. Spiritalis itaque vitæ partes ac præcepta, ex intima sanctissimorum vitiorum disciplina de prompta exponere studeat. Ad Evangelica consilia, ad perfectionis vitæ rationem, ad Mundi contemptum audientium animos sæpe impellat, quò studiosius celestis spiritualisque vitæ instituta amplectantur. Ad misericordiæ elemosynæque opera illos perpetuò excitet. De hospitalitatis officio, de hospitalibus, de Sodalitatis caritatis, de captivorum liberatione, ac de omni pauperum cura, præsertim infirmorum, orphanorum, & quos ingenuus pudor mendicare prohibet, opportunitate data concionetur. De elemosyna etiam spirituali dicere non prætermittat. Correptionis igitur fraternæ, quæ spiritualis elemosynæ genus est, necessitatem, modum, utilitatem opportunè & prudenter explicet.

*S. Carolus
Borromeus.*

Ad poenitentia exercitationes, corporis macerationem, castigationemque sæpe accendat. Ad jejunium; prout Vigiliæ, Quadragesimalis tempestas, & quatuor Tempora occurrunt, sæpe concionem transferat, quæ & jejunii necessitatem, & salutares fructus inde provenientes exponat. Et, quod plurimi interest, sancti jejunii certas leges doceat eò diligentius, quò gravius in hoc genere ab omnibus fere peccatur.

Piorum librorum lectionem suadeat, ostendatque spirituales utilitates quæ inde oriuntur. Nihil non agat, ut librorum inutilium, fabulorum, turpium, periculorum, quales Romantii (ut vulgo nuncupantur) & Comediæ, aliæque hujus generis carmina, quibus morum disciplina corrumpitur, & profani amores excitantur: nec non obicænarum atque alia ratione improbarum imaginum usus omnis tollatur.

XXXIX. Uniuscujusque statûs homines doceat, & ad officia sua erudiat Concionator. Moneat læ-

piissimè parentes, liberos, virum, uxorem, domi-
num, servum, clericum, laicum, privatum, ma-
gistratum, ejus officii quod cuiusque proprium est.
Qua ratione fieri possit ut bonis animi, corporis, &
externis, quæ fortunæ vocantur, ad consequendam
æternam beatitudinem utantur: qua moderatione pro-
spera, quâ patientiâ adversa ferre debeant.

De filiorum educatione, & totius familiæ cura
crebrò & diligenter agat. Quo in officio, matrum
ad vancitatem filias instruendum, & dominarum in
pudicitia ancillarum tuenda negligentium culpas coar-
guat. Doctrinæ Christianæ institutionem, quâ pueris
prima fidei ac legis divinæ rudimenta traduntur, quam
sæpius atque maximè suadeat & commendat: &
pates-familias graves pœnas in Dei judicio daturos
ostendat, si eorum incuriâ filii ac famuli Christianas
Catecheses, quæ in Parochiis habentur, non frequen-
taverint, & quæ necessaria sunt ad salutem ignora-
verint.

Commendet observantiam & obedientiam, quæ
Pastoribus, & Sacerdotibus, Principibus, Magistrat-
ibus, ac denique Majoribus exhibenda est. Moneat
quam crebrò pro illis Deum precari, quâ modera-
tione & reverentiâ de illis loqui debeant subditi & in-
feriores: Cùm in hoc sæpius peccetur, & oris gla-
dio temerè feriuntur.

Magistratus etiam, cùm opus est, & alios qui præ-
sunt, commonefaciat, populi commoda, non sua
speculare debere; prodesse magis & consulere, quam
præesse ac dominari: exemplo non minùs quam au-
thoritate illum ad veras virtutes, optimamque disci-
plinam dirigere; paterno amore eumdem complecti:
Religionem imprimis, justitiam, clementiam, forti-
tudinem & temperantiam in omni vita colere.

Nobiles accuratè doceat humilitatis officia, mo-
destiæ partes, cæterasque virtutes, quibus magis splen-

descit ornatuque nobilitas. Nullam nobilitatem esse
ostendat cum Christiana conferendam, quâ Dei genus,
quâ filii Dei nominamur & sumus: quod in nostra
situm est potestate cum Dei gratiâ. Dedit enim nobis
potestatem filios Dei fieri. Admoneat quàm benignè
cum rusticis, cum pauperibus, cum cæteris inferior-
is ordinis agant. Doccat quàm indecorum ac turpe
sit, & Christiana nobilitate indignum, imbecillio-
res injuriosius tractare, opibus oppugnare, auctori-
tate opprimere, oneribus gravare, debità mercede
fraudare, æs alienum minimè dissolvere; & (quod
flagitiosissimum est, & ad infamiam notam insigne)
puellarum pudicitiam attentare.

Ignobiles ad veram nobilitatem, quæ in Religio-
nis pietatisque cultu, & in præclaris caritatis, hu-
militatis, patientiæ, Christianarumque aliarum vir-
tutum officiis elucet, vehementer accendat. Scriptu-
ram sacram Noë generationes enarrantem, ejus
nobilitatis titulos omnes his verbis complexi doceat,
Ha sunt generationes Noë: Noë vir justus atque
perfectus, cum Deo ambulavit. Ut enim hominum
genus homines, sic animarum genus virtutes. Non
multos nobiles secundum carnem, sed ignobiles &
pauperes in hoc Mundo Deum elegerit, divites in fi-
de, & heredes Regni, quod repromisit diligentibus se.
Secundum Deum nobiles esse qui volunt.

Divites doceat quo modo ad salutem dirigant di-
vitiarum usum: moneat non superbe sapere, non spe-
rare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui
præstat nobis omnia abundè ad fruendum; benè agere
divites fieri in bonis operibus, facillè tribuere, com-
municare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in
futurum, ut apprehendant veram vitam.

Pauperes frequenter ad patientiam cohortetur, con-
solatione leniat, ad virtutum thesauros comparandos
excitet, secundum Deum beatos esse ostendat; veras

Act. 17. p. 5.
Jeron. 2. 1. 7.
am. 12.

Gen. 6. 9. 5.
Ambrosius,

Jacobi 2. 5.

1. Tim. 6.
17. 2. 19.

*S. Augustinus.
S. Ambrosius.
Maurus Fe-
lix.*

non esse divitias, quibus crescentibus crescit inopia, quæ amatoribus suis, quanto fuerint ampliores, non afferunt satietatem, sed inflammant cupiditatem. Fidelis totum Mundum divitiarum esse: *Pauperem non esse, qui Deo dives est.*

Pro hominum denique conditione varia salutis præcepta illis tradat divini verbi Prædicator: ita ut & rusticis hominibus, & colonis, cæterisque cuiusvis ordinis ac status non desit neque cohortatione, neque officio ad uniuscuiusque institutionem Christianam accommodato. Ad id autem plurimum conducet lectio libri II. Venerabilis *Humberti De Romanis Magistri Generalis Ordinis S. Dominici, De Eruditione Religiosorum Prædicatorum*, qui *De modo promptè cûdendi sermones ad omne hominum genus, & pro negotiorum occurrentium varietate* inscribitur. Extat Tom. xxv. Bibliothecæ Maximæ Patrum Edit. Lugdun.

In omni loco ubi concionatur, aliquid pietatis opus ejus loci incolis ad piè agendi studium, Episcopi judicio, aptius convenientiusque institui cûet; aut institutum vehementius excitari, præsertim usum vespertinæ & matutinæ orationis, vel publicè in Ecclesia, ubi fieri potest; vel in privatis adibus, congregatâ familiâ, cûm signum campanâ datur: Confraternitatem Sanctissimæ Sacramenti, aut Rosarij beatæ Virginis Mariæ, ad Christianam pietatem nutriendam aptissimas, & *S. Carolo Borromeo* maximè probatas: quin etiam usum orationis mentalis, & spiritualium exercitiorum, in urbibus præsertim, ubi cultiora sunt ingenia: quamquam omnis homo bonæ voluntatis, rectus corde, & Deum diligens, hujus sanctæ disciplinæ capax sit. Sanctissimam illam orationis mentalis disciplinam tradat & explicet ex Scriptura Sacra, SS. Patrum principijs, & Auctoribus Ecclesiasticis, quorum opera universum ab Ecclesia

probata sunt: & illusiones errorisque novorum Eucharistiarum seu Quietistarum non modò caveat, sed pro sua virili parte impugnet, exerceatur, eradicet.

Ad praxim denique revocet illud *Guiberti Novigentini Abbatis præceptum: Nulla predicatio salubrior mihi videtur, quam illa quæ hominem sibi met ostendat, & foras extra se sparsum, in interiori suo, hoc est in mente resiliuat, atque eum coarguens quodammodo dispellat ante faciem suam statuat.*

*Tract. qui ordi-
nare sermo sua-
re debet.*

CAPUT VIII.

De Decoro in Concione servando.

XL. **C**oncionem totam accomodet Prædicator Evangelicus ad ingenium, conditionem, mores, captumque hominum, apud quos dicturus est. Nihil enim ineptius & absurdius fingi potest, quàm si in paupere pago aut oppido, apud rusticos, aut plebeios ita concionetur, ut in opiparas epulas, luxumque declamet: si res doctorum auribus dignas, coram rudibus & imperitis pronunciet: si omnibus eloquentiæ numeris absolutam & elaboratam orationem ad catechizandos rudes, rusticanos & plebeios homines afferat. Sacro igitur Oratori hæc attendenda sunt omnia, non solum scilicet auditorum status, sed etiam locus, tempus, res de qua dicturus est, & personæ suæ auctoritas, & vitæ genus, ut apè, decore, convenienter, & cum dignitate concionetur. Sicut enim est quedam eloquentia quæ magis ætatem juvenilem decet, est quæ senilem; nec jam dicenda est eloquentia, si persona non congruat eloquentiæ: ita alia est eloquentia fori, alia sacri suggesti, alia Academicæ, alia Ecclesiæ.

*S. Augustinus, lib. 4.
De Doctrina
Christiana.
Cap. 1.*

XLI. Non una eademque exhortatio cunctis con-

gruit, quia nec cunctos par morum qualitas adstrin-
git. Sæpe namque aliis officium, quæ aliis profunt...
Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo
Doctorem, ut & ad sua singulis congruat, & tamen
à communis adificationis arte nunquam recedat. Quid
enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi, ut ita di-
xerim, quedam in cythara tensiones strata chorda-
rum? quas tangendi artifex, ut non sibiempti dissimile
canticum faciant, dissimiliter pulsant. Et ideo chordæ
consonam modulationem faciunt, quia uno qui-
dem plectro, sed non uno impulsu feriuntur. Unde &
Doctores quisque, ut in una cunctos virtute caritatis
edificet, ex una doctrina, non una eademque exhor-
tatione tangere corda audientium debet. Aliter nam-
que admonendi sunt viri, aliter femina. Aliter iu-
venes, aliter senes. Aliter inopes, aliter locupletes.
Aliter læti, aliter tristes. Aliter subditi, aliter Prælati.
Aliter servi, aliter Domini. Aliter huius mundi sa-
pientes, aliter hebetes. Aliter impudentes, aliter ve-
recundi. Aliter protervi, aliter pusillanimes. Aliter
impatientes, aliter patientes. Aliter benevoli, aliter
invidi. Aliter simplices, aliter impuri. Aliter incolu-
mnes, aliter ægri. Aliter qui flagella metuant, & pro-
pterea innocenter vivunt; aliter qui sic in iniquitate
duraverunt, ut neque per flagella corrigantur. Aliter
nimis taciti, aliter multiloqui vacantes. Aliter pigri,
aliter præcipientes. Aliter mansueti, aliter iracundi. Ali-
ter humiles, aliter elati. Aliter pertinaces, aliter in-
constantes. Aliter gulæ dediti, aliter abstinentes. Ali-
ter qui sua misericorditer tribuunt, aliter qui aliena
rapere contendunt. Aliter qui nec aliena appetunt, nec
sua largiuntur; aliter qui & ea quæ habent tribuunt,
& tamen aliena rapere non desistunt. Aliter discordes,
aliter pacati. Aliter seminantes jurgia, aliter pacifici.
Aliter qui sacræ legis verba non intelligunt rectè; a-
liter qui rectè quidem intelligunt, sed hæc humiliter

non loquuntur. Aliter qui cùm rectè prædicare valeant,
præ nimia humilitate formidant; aliter quos à prædi-
catione imperfectio vel ætas prohibet, & tamen præ-
cipitatio impellit. Aliter qui in hoc quod temporaliter
appetunt, prosperantur; aliter qui ea quidem quæ
mundi sunt, concupiscunt, sed tamen ad veritatis la-
borem fatigantur. Aliter conjugii obligati, aliter à con-
jugii nexibus liberi. Aliter peccatorum carnis conficii,
aliter ignari. Aliter qui peccata deplorant operum,
aliter qui cogitationum. Aliter qui admissa plangunt,
nec tamen deservunt; aliter qui deservunt, nec tamen
plangunt. Aliter qui illicita quæ faciunt, etiam laudant;
aliter qui acculant prava, nec tamen deviant. Aliter
qui repentinè concupiscentiâ superantur, atque
aliter qui in culpa ex consilio ligantur. Aliter qui li-
cet minima, crebrè tamen illicita faciunt; aliter qui
se à parvis custodiunt, sed aliquando in gravioribus
demerguntur. Aliter qui bona nec inchoant; aliter
qui inchoata minimè consummant. Aliter qui mala
occulte agunt, & bona publice; aliter qui bona
quæ faciunt abscondunt, & tamen quibusdam factis
publicè mala de se opinari permittunt. Hæc S. Gre-
gorius Magnus 3. p. Cura Pastoralis, ubi illos om-
nes admonitionis modos sigillatim explicat. Sunt au-
tem Admonitiones triginta-sex, quæ velut Regulæ
à Prædicatoribus verbi Dei legendæ sunt, & accu-
ratè observandæ. Legantur & quæ de hoc argumentis
scripsit Venerabilis Humbertus De Romanis, Lib. De
Eruditione Prædicatorum, Cap. XVII.

XLII. Infirmis denique, simplicibus, imperitis
altiora prædicari non debent, quàm eorum captus
& vires ingenii ferant. Alta enim quæque debent mul-
tis audientibus contegi, & vix paucis aperiri. Hinc
veritas ait: quis putas est fidelis dispensator & pru-
dens, quem constituit Dominus super familiam suam,
ut det illis in tempore tritici mensuram? per mensu-

ram quippe tritici, exprimitur modus verbi; ne cum angusto cordi incapabile aliquid tribuitur, extra fundatur. Hinc S. Paulus ait: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: Tamquam parvulus in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Hinc Moyses à fecero Dei exiens, coruscantem coram populo faciem velat: quia nimirum turbis claritatis intimæ arcana non indicat. Hinc per eum divina voce præcipitur, ut is qui cisternam foderit, si operire neglexerit, corruente in ea bove vel asino pretium reddat: quia ad alta scientiæ fluentia perveniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contegit, poenæ reus addicitur, si per ejus verba in scandalum sine munda sive immunda mens capiatur. Hinc ad beatum Job dicitur: *Quis dedit gallo intelligentiam?* Prædicator etenim sanctus dum caliginoso hoc clamat tempore, quasi gallus clamat in nocte, cum dicit: *Hora est jam nos de somno surgere.* Et rursus: *Evigilate justi, & nolite peccare.* Gallus autem profundioribus horis noctis altos edere cantus solet: cum verò matutinum tempus in proximo est, minutas ac tenues voces format: quia nimirum qui rectè prædicat, obscuris adhuc cordibus aperta clamat, nil de occultis mysteriis indicat, ut tunc subtiliora quæque de cælestibus audiant, cum luci veritatis appropinquant.

XLIII. Non solum Prædicator Gentium, sed & Christus Jesus Prædicatorum Magister & norma exemplo suo docuit, Concionatorem auditorum capiti attemperare se debere, eum in parabolis locutus est, & Discipulis ait: *Adhuc multa vobis habeo dicere, sed non potestis portare modo.* Quamobrem in coenone collocet operam Concionator, ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiantur. Et si præstantiorum Prædicatorum eloquentiam assequi non valeat, sapientiam certe imitetur. Sapiens autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in Scripturis sen-

1. Cor. 3

Exod. 34.

Job. 32.

Rom. 16.
1. Cor. 17.

Jan. 16. 22.

S. Augustinus, lib. 4
De Doctrina
Christiana,
Cap. 5.

tiis magis minusve proficit. Huic ergo qui sapienter debet dicere, etiam quod non potest eloquenter, verba Scripturarum tenere maxime necessarium est. Quanto enim se pauperiorem cernit in suis, tanto eum oportet in istis esse ditiores: ut quod dixerit suis verbis, probet ex illis, & qui propriis verbis minor erat, majorum testimonio quodammodo crescat. Probando enim delectat, qui minus potest delectare dicendo.

XLIV. Illa Concionis attemperatio ad ingenia, conditionem, mores, captumque auditorum, à caritate imperari debet ac dirigi, ad cujus finem Concionator omnia referre debet quæ dicit, & modum ipsum dicendi, sicut Scriptura Sacra ad geminum illum finem caritatis tota refertur, Dei & proximi. Porro, cum eadem omnibus debeatur caritas, non eadem S. Augustinus, lib. De Catechizandis aliis, adhibenda medicina: ipsa item caritas alios parturit, cum aliis infirmatur: alios curat & edificare, alios contemnit offendere; ad alios se inclinat, ad alios se erigit, aliis blanda, aliis severa, nulli inimica, omnibus mater,

S. Augustinus, lib. De Catechizandis aliis, adhibenda medicina: ipsa item caritas alios parturit, cum aliis infirmatur: alios curat & edificare, alios contemnit offendere; ad alios se inclinat, ad alios se erigit, aliis blanda, aliis severa, nulli inimica, omnibus mater,

CAPUT IX.

De Concionatoris Elocutione.

XLV. Concionator elocutionis genus exquisitum nec affectet, nec devitet. Fucum omnem fugiat. Pura sit, propria, perspicua ejus elocutio. Imperitæ multitudinis consuetudinem loquendi, ne sequatur, cum in ea sint multa absurda, multaque indigna Concionantis gravitate. Verba antiqua, peregrina, obsoleta fugiat. Anicularum proverbialia ne adhibeat.

S. Carolus Borromeus, in Instru. Prædic. verbi Dei.

Dicendi forma utatur, cui per artem atque exercitationem par esse possit.

Fati, fortunæ, infortunii nomina, alique istius generis ab Ecclesiæ usû jam pridem explosa omnino caveant. Verba Ecclesiæ usû consecrata, etsi minùs elegantiz habeant, dicere non recuset; profana & nova omnino repudiet.

Epithetorum nimium usum, & poeticum dicendi genus ne consecratur. Vocabulorum frequentem synonymiam omnino caveat: nisi cum unum altero significatius aut magis proprium fuerit.

Metaphoras, similitudines & exempla à rebus maxime notis & insignibus sumat. Orationis enim maxime decipit, qui à rebus humilibus similitudines frequenter trahit.

Inflata oratione non utatur, sed gravi; non incisa ut fert stylus Epistolarius, sed periodica; non ambigua, sed perspicua, præsertim cum auditorem doceat, non enim adeo curare debet quantà eloquentiâ doceat, sed quantà evidentia. Cujus evidentia diligens appetitus aliquando negligi verba cultiora, nec curat quid bene sonet, sed quid bene indicet atque intimet quod ostendere intendit. Unde ait quidam, cum de tali genere locutionis ageret, esse in ea quamdam diligentem negligentiam. Hac tamen sic detrahit

ornatum, ut sordes non contrahat. Quamvis in bonis Doctoribus tanta docendi cura sit, vel esse debeat, ut verbum quod nisi obscurum sit vel ambiguum, proprium aut elegans esse non potest, vulgi autem more sic dicitur ut ambiguitas obscuritasque vitetur, non sic dicatur ut à doctis, sed potius ut ab indoctis dici solet. Si enim non piguit interpretes nostros, Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, quoniam senserunt ad rem pertinere; ut eo loco pluraliter enuntiaretur hoc nomen, quod in Latina lingua singulariter tantummodo dicitur: & si osium potius quam os dicere debere pietatis Doctorem imperitis loquentem S. Augustinus censuit, ne ista syllaba non ab

S. Augustinus, lib. 4.
De Doctrina
Christiana,
Cap. 10.

Psalm. 114.

eo quod sunt ossa, sed ab eo quod sunt ora intelligeretur: Concionator apud rusticos & imperitos loquens, aut apud homines ab Aula & magnarum urbium consuetudine & politiori locutione remotos, usurpare potius debet verba minùs propria minùsque elegantia, quam intelligentiæ fructu mentes auditorum frustrare. Quid enim prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla sit causa, si quod loquimur, non intelligitur, propter quos ut intelligenti loquimur? Qui ergo docet, vitabit omnia verba quæ non docent; & si pro eis alia integra, quæ intelligantur, potest dicere, id magis eligeret: si autem non potest, sive quia non sunt, sive quia in præsentia non occurrunt, utatur etiam verbis minùs integris, dum tamen res ipsa doceatur atque discatur integrè.

Exordiatu moderato & temperato dicendi genere. In Exordio vitentur similitudines, præsertim poetico more explicatae, Historiæ profanæ, Oratorum & Philosophorum Gentilium sententiæ.

Vim illam dicendi vehementem & concitatam in progressu concionis ne afficeret Ecclesiastes; sed piis dispositionibus ad eam Spiritus-Sancti ope atque auxilio feratur, ut auditoribus proficiat.

Ejusdem rei repetitionem vitet, quoniam molesta est, & affectum restinguit. Cum tamen doceat, ac repetitione opus est ut intelligatur, alio atque alio dicendi modo idem repetat, donec ab auditoribus capiatur. Solet autem motu suo significare utrum intellexerit cognoscendi avida multitudo: quod donec significet, versandum est quod agitur, multimoda varietate docendi; quod in potestate non habent, qui preparata, & ad verbum memoriter retenta pronuntiant.

Cum de peccatis luxuria agit, cautionem adhibeat, ne imprudens in obscena verba incidat, vel turpes

S. Augustinus.
lib. 4.

cogitationes loquendo injiciat, sed horrorem incutiat criminis.

Exclamationes raro adhibeat, & opportuno quidem loco.

Adulationis verba omnino fugiat, cum de Ecclesiæ vel sæculi Principibus & Magistratibus, aut apud eos verba faciat.

Ambitiosum dicendi genus caveat. Splendidos titulos, & nomina adjuncta illustria, ut, *Serenissimus David*, planè rejiciat. Honorificè tamen brevique præfatione eos viros excipiet, quorum exempla proponit ad imitationem. Apostolos, Martyres, Confessores, Virgines, Sancti nomine semper appellet.

Dictionem vitet quæ indignationem & fastidium parit, præsertim cum de incommodis suis loquitur. Attentionem cum perit, ne arroganter faciat: neque se magna dicturum & admirabilia polliceatur. Alios Concionatores ne spernat, aut in eos invehatur, ut suum concionandi modum extollat, sibi quæ auctoritatem & approbationem concillet.

Eloquentium suæ linguæ hominum dictionem & elocutionem imitetur, qualis est apud Gallos Concionatores elocutio illustrium virorum DD. *Mascaron*, Aginnesium Episcopi, & *Spiritus Fleischer* Nemausensis Amicitis; cujus conciones, orationes funebres, Vitam Theodosii Magni, & Cardinalis Ximenii legant &legant, qui eloquenter concionari volunt: sin minus verò tantorum Oratorum aut aliorum etiam qui ex Religiosis Societatibus, sive Ordinibus, vel Ecclesiasticis Congregationibus aut seculari Clero, eloquentiâ præcellunt, stylium & elocutionem assequi possint, legant libros dictionis puritate insignes, præsertim illorum Auctorum, qui de rebus divinis, de moralibus argumentis, de spirituali vita eleganter scripserunt, aut scribunt etiamnum, & ex eorum frequenti lectione purè loqui discant & assuecant.

CAPUT X.

De Pronuntiatione, & Corporis Motu.

XLVI. Vocem & actionem ita temperare concionator, ut non ex arte petere, sed ex natura dicere videatur. Pro rerum quas dicit varietate, voce & gestu vario uti studeat: ne res mediocres, aut etiam fortè leves magna contentione tractet, quasi sola voce & gestu persuadere velit; aut verò quæ magna sunt immutat; aut recitanti potius quàm ex animo dicenti similis videatur.

Illud quoque vitium caveat, ne uno vocis sono tota proferatur oratio; quod fastidium parit. Vocis molitiem vel suavitatem quamdam, magnitudinem item ne affectet; nec in quovis genere nimiam contentionem. Ut nimiam tarditatem, quasi verba difficilè inveniens, ita nimiam celeritatem fugiat. Non enim proficit oratio ita effusa, sed auditorum animos quasi prætervolat. Itaque pro rerum opportunitate, nunc tardè, nunc celeriter eloquatur.

Canoram vocem in Exordio & magnam fugiat; hæc enim & modestum Exordium esse vetat, & reliquæ orationi pronuntiandæ nocet: sed vocem sedatam habeat, & quotidiano sermoni proximam. In Narratione, vocis varietate utatur, ut quo quidque pacto gestum sit, ita narrare videatur. Res enim strenuè gestæ, vocis celeritate; quæ verò dignitatem habent, plenis faucibus, & sedatissima voce narrandæ sunt. In Cohortatione, quæ fit in Epilogo Concionis, primò voce utatur attenuatissima, quæ fit faucibus contractis; deinde clamore leni, non obstrepero; mox sono æquabili, ac postremò voce celeri.

XLVII. In gestu & corporis motu tantum faciat, quantum rerum natura patitur. Quod vel ex eorum

*S. Carolus;
Borromeus;
in Instrutt.
Præd. verbi
Dni.*

obſervatione, qui rectè naturâ tantum pronuntiant in communi conſuetudine diſcere poſſeſt. Ita neque eodem geſtu ſemper utetur; neque manu eodem modo compoſitâ; neque uno brachio tantum, neque eodem motu corporis, & eadem vultûs moderatione. Oculis non minus exprimat affectus animi varios, pro retum quas dicit varietate, quam voce. Non importunè ſuggeſtum palms feriat; ſed cùm rei magnitudo poſcit. Non per ſuggeſtum quaſi volitet, nunc ex hoc, nunc ex illo angulo proſiliens. Non quaſi ex ſuggeſto medium corpus demittat, aut aliis multis motibus utatur, qui aut deſormes ſunt, aut digladiantis potiùs eſſe videntur, quàm dicentis. Ne in ſuggeſto unquam corpore innitatur, ſed rectus ſitet aut ſedeat. Ne deſectio, ne ſupino, ne in latus inclinato capite ſit, ſed planè recto. Ne mentum peſtori affigat. Ne oculos in Templi fornice aut parietibus deſixos habeat, ne torvos, ne petulantes. Ne in auditorum aliquo ejus hæreat intuitus, præſertim cùm in certa vitia invehitur, ſed in totum auditorium feratur, vocisque ſono & geſtibus accommodetur, & utriuſque comes ſit. Ne ſuperſcilia contrahat, ne diducat, ne remittat. Ne nares corrugat, ne moveat, ne inſlet, ne digito diducat, ne plena manu reſupinet. Ne labra lambat, ne mordeat. Ne humeros attollat, ne ruruſ contrahat. Ne tuſſiat, ne exſpuat crebrò, niſi neceſſitate coactus. Ne in eloquendo per nares majorem ſpiritus partem effundat. Ne crebro anhelitu jumenta onere laborantia imitari videatur.

Ne brachium quaſi gladiator immoderatè pectet; ne lævam manum, niſi rarò, & in magno concionis æſtu. Ne manum ſupra oculos attollat, nec demittat infra pectus. Ne digitorum geſtum indecorum adhibeat, ſed decentem; nempe in principiis lenem, & in utramque partem modicè prolatum; in narrando paulò productiorem; in reprehendendo actem & ſtan-

tem. Ne argutis digitorum utatur. Ne ſemur feriat, niſi rarò, cùm indignationem movere ſtudet. Ne pedibus ſupplodat, niſi opportunè in ſumma contentione.

In aliis imitandis prudentiam adhibeat; ne vel levia quædam vel etiam vitioſa imitetur; aut ea, quæ cùm alteri conveniant, à ſe temen aliena ſunt. Non denique fractos, molles, effeminatos contredorum geſtus, Oratore Chriſtiano priuſus indignos.

CAPUT XI.

De Præparatione Concionatoris.

XLVIII.

Quo ſtudioſius atque religioſius concionandi munere perſungatur Concionator, cogitet primum ad Dei omnipotentis gloriam, animarumque ſalutem, omnem concionandi vim ac rationem referri. Deinde ſe Dei Miniſtrum eſſe, per quem verbum Dei ab ipſo Spiritu-Sancti fonte ducitur ad Fideſium animos divinitus irrigandos. Tertio, res ſanctas ac divinas à ſe tractari oportere. Quarto, prædicationis munus quod ſuſcipit, non modò ſanctiſſimis viris, Prophetis, Apoſtoliſque à Deo commiſſum; ſed ab ipſo etiam Chriſto Jeſu Dei Filio, Magiſtro, Domino, ac Salvatore noſtro præſtitum.

XLIX. Viribus ſuis non fidat, ſed imbecillitatem ſuam agnoſcens, ſeſe coram Deo abiciat, cujus cæleſti benignitate ac miſericordia ipſe, quanvis Evangelico munere indignus, adjuvetur. Utque ad omnia ſancta ſtudia, quibus juvari poſſit, vehementiùs accendatur, ſæpe ſecum reputet quàm magnum præmiuſ promiſſum à Deo ſit illi, qui ab errore viæ ſuæ peccatorem abduxerit. *Qui enim converſi fecerit peccatorem* Jacob. 1. 16.